

Verkenning basis voor naamswijziging in verband met het Nederlands slavernijverleden

Marian van der Klein, Rachel Meijers en Onno de Zwart

Verkenning basis voor naamswijziging in verband met het Nederlands slavernijverleden

Auteurs

Marian van der Klein

Rachel Meijers

Onno de Zwart

Met medewerking van Monique Stavenuiter

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

Utrecht, november 2022

Samenvatting

Verkenning basis voor naamswijziging in verband met het Nederlands slavernijverleden

Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

De onderzoeksvragen

In deze verkenning staan drie onderzoeksvragen centraal:

1. Zijn er één of meer (geaccepteerde) register(s) of overzicht(en) van geslachtsnamen die verband houden met het Nederlandse slavernijverleden in Suriname, de voormalige Nederlandse Antillen, of voormalig Nederlands-Indië?

Zo ja, dan de volgende subvragen:

- 1a. Welke register(s)/ overzicht(en) zijn dat en waar zijn deze te vinden?
- 1b. In hoeverre zijn deze registers/ overzichten compleet en historisch betrouwbaar?
- 1c. Welke geslachtsnamen in deze registers/ overzichten houden verband met het slavernijverleden?
- 1d. Welke verbanden er zijn tussen deze namen en de betreffende slavernijcontext?

Voor de historische contexten waarin er geen (geaccepteerd) register of overzicht beschikbaar is, komt de tweede centrale vraag in beeld:

2. Is het mogelijk om met de relevante experts en bronnen zo'n overzicht van geslachtsnamen die verband houden met het slavernijverleden alsnog samen te stellen voor de desbetreffende historische context?

Subvragen bij vraag 2:

- 2a. Zo ja, wat is de beste werkwijze om een dergelijk overzicht op te stellen?
- 2b. Wat zijn de problemen bij het opstellen van zo'n nader samen te stellen overzicht?
- 2c. Wat is de geschatte orde van grootte van het aantal namen dat wordt verwacht op een dergelijk overzicht binnen de betreffende slavernijcontext?
- 2d. Welke verbanden er zijn tussen de namen en de betreffende slavernijcontext?

3. Wat is de bruikbaarheid van de verzamelde beschikbare registers (per context en overkoepelend), in relatie tot eventuele verzoeken tot naamswijziging in verband met het slavernijverleden?

- 3a. Welke technische overwegingen spelen volgens de experts bij het beantwoorden van de bruikbaarheidsvraag?
- 3b. Welke maatschappelijke overwegingen spelen volgens de experts bij het beantwoorden van de bruikbaarheidsvraag?

Methode

De verkenning is uitgevoerd door het Verwey-Jonker Instituut, zelf geen expert op het gebied van namen en slavernijverleden. In deze verkenning hebben we de kwestie bestudeerd via

- Beschikbare literatuur en de registers en overzichten die daarin genoemd worden.

- Een scan van relevante websites van (en databases bij de) de nationale archieven in respectievelijk Den Haag, Paramaribo en Curaçao.
- Via raadpleging van gerenommeerde historici, genealogen, archivariissen, conservatoren bij musea, erfgoedbeheerders en andere deskundigen van het slavernijverleden van Nederland.

De experts zijn via de mail uitgenodigd en hebben hun inzichten gedeeld:

- Live (en deels online) in expertmeetings over drie historisch-geografische contexten: Suriname, de (voormalige) Nederlandse Antillen, (voormalig) Nederlands-Indië.
- Online, via interviews en via correspondentie (zie voor methode van experts verzamelen Bijlage 1).

In totaal zijn er voor deze verkenning circa negentig gespecialiseerde experts benaderd en veertig van hen hebben deelgenomen aan expertmeetings en focusgroepen. Daarnaast spraken we meerdere malen met de begeleidingscommissie de (tussentijdse) onderzoeksresultaten door.

Beantwoording van de vragen

Antwoord op Vraag 1

In deze verkenning is duidelijk geworden dat er niet één, maar wel vijftien geaccepteerde en historisch betrouwbare overzichten en registers beschikbaar zijn waarin achternamen, die verband houden met het Nederlandse slavernijverleden, bijeengebracht zijn. Sommige op papier, anderen digitaal raadpleegbaar. De beschikbare registers betreffen het gebied van Suriname (het meest compleet), en de voormalige Nederlandse Antillen (voor twee derde compleet), daarbinnen met name Aruba, Bonaire en Curaçao. Voor voormalig Nederlands-Indië bestaan deze overzichten (nog) niet.

De beschikbare registers gaan uit van personen. Het zijn dus niet zozeer overzichten van geslachtsnamen als wel van personen en families die op een zeker moment slaafgemaakt of vrijgemaakt werden. Deze overzichten hebben met elkaar gemeen dat ze op basis van bronnen gemaakt zijn die in de koloniale context tot stand kwamen: 'slavenregisters', manumissieregisters, en emancipatieregisters. Op manumissieregisters staan namen van mensen die voor de afschaffing van de slavernij in 1863, werden vrijgemaakt. Alle beschikbare overzichten zijn per administratief historisch, geografische context georganiseerd (verzamelde districten, per eiland, per stad, per koloniaal gebied, per kerk).

Het verband tussen de geslachtsnamen in de beschikbare registers en het slavernijverleden is steeds hetzelfde: de achternamen werden toegekend (niet zelf gekozen) bij vrijmaking, verreweg de meeste bij de emancipatie van 1863 – en de toekenning gebeurde in een context van koloniale machtsongelijkheid. Tezamen bevatten de beschikbare registers naar schatting tussen de 72.000 en 98.000 personen, om hoeveel namen het precies gaat weten we niet. In het emancipatieregister van Suriname gaat het om 34.000 personen en in elk geval circa 10.000 namen; de grootste verzameling is te vinden onder: *Suriname en de Nederlandse Antillen: Vrijverklaarde slaafgemaakten (Emancipatie 1863)* <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-en-de-nederlandse-antillen-vrijverklaarde-slaafgemaakten>

In Suriname en op de Nederlandse Antillen werden bij vrijmaking namen als *Weltevreden, Vianen, Madretsma en Neslo, Martina, Pekel en Chocolaad* toegekend. Meestal gaat het om de volgende soorten geslachtsnamen: plantagenamen, namen van Nederlandse steden en dorpen zonder het tussenvoegsel 'van', omkeringen van plaatsnamen, voornamen van voormoeders, en namen die raar of denigrerend waren. In alle gevallen hielden de nieuwe achternamen het onderscheid tussen voorheen tot slaafgemaakten en andere burgers van het koninkrijk in stand. Voor de betrokkenen was dat destijds zichtbaar en herkenbaar.

De beschikbare registers zijn nooit honderd procent compleet, en zullen dat in wetenschappelijke zin ook nooit worden. Er ontbreken altijd groepen en personen. Gemigreerde slaafgemaakten bijvoorbeeld, zijn in de loop der tijd weggeraakt uit de Nederlandse koloniale bronnen. Met name op de Antillen kwam het veel voor dat mensen tussen de Caraïbische eilanden en/of naar het vasteland van Zuid-Amerika verhuisden of gedwongen werden verplaatst - en zo op het gebied van een andere koloniale mogendheid terecht kwamen.

Antwoord op Vraag 2

Om de emancipatie- en manumissieregisters over de Antilliaanse context te complementeren zouden die registers voor Saba en Sint Maarten teruggevonden moeten worden; de papieren registers over St Eustatius en Aruba gedigitaliseerd dienen te worden; en de selectie van de achternamen van slaafgemaakte families uit de secundaire bron (website) over Bonairefamilies geselecteerd moeten worden. Wat betreft Curaçao zouden de bestaande overzichten idealiter aangevuld moeten worden met de nu ontbrekende regio's, (die door brand in de archieven verloren zijn gegaan).

Voor de historisch geografische context van Suriname voor 1832 kunnen de doop- trouw- en begraafregisters uit de kerkelijke archieven van de Evangelische Broeder Gemeente (Lamur e.a.) aanvullende overzichten opleveren. In de Antilliaanse context geldt dit voor het zelfde type registers van de katholieke kerk en van de methodisten. De methodisten waren belangrijk op St Maarten. Uit deze kerkelijke bronnen zijn familieverhoudingen af te leiden en dat is belangrijk in de slavernijcontexten die lange tijd met name het vaderschap van tot slaafgemaakte mannen niet erkenden. Uit de kerkelijke bronnen (doop-, trouw- en begraafboeken) is op korte termijn niet één aanvullend register te destilleren.

De geslachtsnamen, die door deze en mogelijke andere aanvullingen uit andere gebieden aan het licht zullen komen, hebben hetzelfde typen verbanden met

de namen die al op beschikbare overzichten staan. Voor al dit aanvullende materiaal geldt dat het arbeidsintensief is om het te ontsluiten en dat het lang zal duren eer het beschikbaar is. De kerkelijke archieven van voorlopers van de Protestantse Kerk Nederland in Nederlands-Indië bevatten vooralsnog waarschijnlijk te weinig referenties aan slavernij.

De problemen bij het opstellen van nader samen te stellen completere overzichten betreffen:

- Niet alle benodigde stukken zijn bewaard gebleven en gearchiveerd.
- De ontoegankelijkheid van de archieven in bepaalde contexten.
- Onvoldoende zicht op naamsverbasteringen en -verschuivingen die – in de loop van de geschiedenis door koloniale overheerser en slaafgemaakten zelf – zijn gemaakt.
- De tijdrovende triangulatie van verschillende bronnen (kerkelijk en bestuurlijk administratief) die nodig is voor een helder overzicht.
- Het probleem van de intrinsieke incompleetheid van de bronnen: slavenregisters, manumissieregisters, emancipatieregisters en kerkelijke bronnen zijn nooit helemaal compleet; er zijn altijd groepen en individuen die er niet in voorkomen.

Antwoord op Vraag 3

De nu beschikbare registers zijn bruikbaar als basis om een verband vast te stellen tussen de geslachtsnaam en het slavernijverleden – alle namen die op de in dit rapport genoemde registers (hoofdstuk 3, 4 en 5) staan, zijn aan slaafgemaakten toegekend. Maar de beschikbare registers zijn niet bruikbaar als basis om bepaalde namen van naamswijziging uit te sluiten. De afwezigheid van namen op de registers duidt namelijk niet per se op een afwezigheid van een relatie met het slavernijverleden. Maar kan bijvoorbeeld ook duiden op een afwezigheid van (ontsloten) historische bronnen of een uit de Nederlandse bronnen weggeraakte groep. Op wetenschappelijke gronden

kunnen de registers wel dienen als basis om nazaten van slaafgemaakten in te sluiten bij de mogelijkheid tot naamswijziging, maar niet om hen daarvan uit te sluiten.

De technische overwegingen die een rol spelen in de bruikbaarheidsvraag houden verband met het feit dat er niet één, maar vijftien registers beschikbaar zijn, gebaseerd op bronnen uit zeer verschillende contexten. Het zou technisch ingewikkeld en historisch merkwaardig zijn om daar één bestand van te (willen) maken. Daarnaast speelt het migreren van slaafgemaakten een rol bij de technische overwegingen, evenals de aanwezigheid van andere koloniale mogendheden in de gebieden waar de Nederlandse overheid en dito eigenaren ook actief waren. Slaafgemaakten die nu in Nederland, Suriname of op de Antillen wonen, kunnen hun naam via een andere koloniale overheid (bijvoorbeeld Groot-Brittannië of Frankrijk) hebben gekregen. De beschikbare overzichten naar aanleiding van het Nederlandse slavernijverleden geven geen inzicht in namen die voormalig slaafgemaakten in koloniën van andere landen hebben gekregen.

Bovendien spelen (al dan niet bewust) incorrecte registraties en mogelijke verbasteringen van namen een rol in de technische overwegingen bij de bruikbaarheidsvraag. Er is in de loop van de tijd veel verbasterd en we weten niet hoe er is omgegaan met de registratie van namen van de contractarbeiders uit India en het voormalig Nederlands-Indië die naar Suriname werden verscheept na 1863.

De maatschappelijke overwegingen die een rol spelen bij het beantwoorden van de bruikbaarheidsvraag houden verband met - ten eerste- ethische overwegingen en de variatie in beschikbaarheid van bronnenmateriaal. Als de registers leidend zouden worden bij toegang geven tot (kosteloze) naamswijziging, zou wie niet op zo'n lijst staat, minder kansen hebben. In de praktijk betekent dit nu dat wie voorouders in slavernij in Suriname heeft gehad, dat makkelijker of eerder kan aantonen dan wie een familiegeschiedenis in slavernij op de Nederlandse Antillen heeft. Dit, terwijl de gegeven achternaam

voor de betrokkenen die zijn of haar (bij vrijmaking gegeven) naam zou willen wijzigen, even belastend kan zijn. De beschikbaarheid van historisch verantwoord bewijs (van verband tussen naam en slavernijverleden) verschilt per context.

De tweede maatschappelijke overweging betreft het bredere verband van de omgang met het slavernijverleden bij de kwestie van de namenregisters. In de verschillende bijeenkomsten voor deze verkenning is onderstreept dat het van belang is om het werk dat door alle betrokkenen gedaan is om bronnenmateriaal toegankelijk te maken, te waarderen en uit te breiden. Niet alleen om de beschikbare registers te kunnen uitbreiden of te complementeren, maar ook om de verschillende nazaten van tot slaafgemaakten in Nederland een betere toegang te geven tot hun eigen familiegeschiedenis.

De derde overweging stelt niet de registers, maar de individuele behoefte van nakomelingen en de menselijke maat centraal. In het koloniale verleden- was er voor slaafgemaakten geen vrijheid om een eigen naam te kiezen. Veel experts vinden dat de overheid nu ruimhartig zou moeten zijn in de mogelijkheden en de compensatie voor naamswijziging. Die ruimhartigheid zou los moeten staan van de koloniale bronnen. Het hergebruik van deze bronnen stuit op maatschappelijke en op ethische bezwaren. Voor een andere basis zou de ervaren, individuele behoefte in combinatie met domicilie van een van de voorouders in een voormalige kolonie van Nederland leidend kunnen zijn. In contact met de Surinaamse, Antilliaanse, Indische en Indonesische gemeenschappen in Nederland – blijkt dat de nu gevraagde verklaring van psychische hinder, als belastend wordt ervaren.

Inhoud

Samenvatting	3	5	Voormalig Nederlands-Indië en het octrooigebied van de VOC: beschikbare overzichten en bruikbaarheid	33	
1	Inleiding: het Nederlands slavernijverleden en achternamen	8	5.1. Beschikbaar materiaal: van enkele steden slavenregisters en één manumissieregister	34	
1.1.	Geschiedenis in verschillende contexten	8	5.2. Mogelijke aanvullingen: emancipatieregisters, kerkelijke archieven en notariële akten	36	
1.2.	Achtergrond van deze verkenning	10	5.3. Samenvattend antwoord op de onderzoeksvragen voor Nederlands-Indië en het octrooigebied van de VOC	36	
1.3.	Begeleidingscommissie en opzet van de verkenning	12	6	Overkoepelende conclusies en overwegingen bij registers als basis voor naamswijzigingen	38
2	Doel, onderzoeksvragen en visie in de verkenning	14	6.1.	Antwoord op vraag 1: beschikbare registers	39
2.1.	Doel en aanleiding van de opdracht	14	6.2.	Antwoord op vraag 2: aanvullende bronnen en nader samen te stellen overzichten	40
2.2.	Onderzoeksvragen	14	6.3.	Antwoord op vraag 3: bruikbaarheid van verzamelde registers	41
2.3.	Visie op de vragen	15	7	Relevante literatuur	45
3	Suriname: volledigheid en bruikbaarheid van beschikbare overzichten	17	Bijlage 1	Over methode in het onderzoek	50
3.1.	Beschikbare registers en overzichten: slavenregisters, manumissieregisters en emancipatieregisters	18	Bijlage 2	Geraadpleegde experts in expertmeetings, interviews en focusgroep	52
3.2.	Mogelijk aanvullingen op beschikbare registers: via kerkelijke archieven en burgerlijke stand	21	Bijlage 3	Samenstelling begeleidingscommissie	53
3.3.	Samenvattend antwoord op de onderzoeksvragen in de Surinaamse context	22	Summary		54
4	Voormalige Nederlandse Antillen: volledigheid en bruikbaarheid van beschikbare overzichten	25			
4.1.	Beschikbare registers	26			
4.2.	Mogelijke aanvullingen: via kerkelijke archieven en digitalisering	30			
4.3.	Samenvattend antwoord op de onderzoeksvragen voor de Antilliaanse context	31			

1 Inleiding: het Nederlands slavernijverleden en achternamen

In maart 2022 kreeg het Verwey- Jonker Instituut het verzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) bij het ministerie van Justitie en Veiligheid om een verkenning uit te voeren rond namen en het slavernijverleden. Deze *Verkenning basis voor naamswijziging in verband met Nederlandse slavernijverleden* heeft de afgelopen maanden plaatsgevonden. Via drie expertmeetings en een focusgroep met experts hebben de onderzoekers van het Instituut onderzocht:

- Welke registers/overzichten beschikbaar zijn die namen bevatten die verbonden zijn aan het Nederlandse slavernijverleden.
- Of er historisch verantwoord aanvullingen zijn te maken op deze registers.
- Hoe bruikbaar deze registers en eventuele aanvullingen zijn in het kader van eventuele verzoeken tot naamswijziging in verband met het slavernijverleden.

Deze verkenning richt zich daarmee slechts op één aspect van het Nederlandse slavernijverleden: de achternamen. De afgelopen decennia is er steeds meer onderzoek verschenen over het Nederlandse slavernijverleden waarbij op andere aspecten van dat verleden wordt ingegaan. Het Verwey-Jonker Instituut is geen expert op het gebied van namen en slavernijverleden. In deze verkenning hebben we de kwestie bestudeerd via de raadpleging van gerenommeerde historici, genealogen, archivariissen, conservatoren bij musea,

erfgoedbeheerders en andere deskundigen van het slavernijverleden van Nederland. Zij zijn via de mail uitgenodigd en hebben hun inzichten gedeeld: live in expertmeetings, online, via interviews en correspondentie (zie voor methode van experts verzamelen Bijlage 1). In totaal zijn er voor deze verkenning circa negentig gespecialiseerde experts benaderd en veertig van hen hebben deelgenomen aan expertmeetings en focusgroepen. Wij danken allen voor het materiaal en de overwegingen die ze met ons hebben gedeeld. Zonder hen was dit rapport niet tot stand gekomen.

Een woord vooraf over de terminologie in dit rapport: In deze verkenning gebruiken we de termen *'tot slaafgemaakten'* of *'slaafgemaakten'* behalve waar in (historische) citaten of titels van boeken of websites het woord *'slaaf'* (of *'slavenhandel'*) wordt gebruikt (Waszink, 2022).

1.1. Geschiedenis in verschillende contexten

De geschiedenis van Nederland is op tenminste vier manieren verbonden met het slavernijverleden:

- Via de trans-Atlantische slavenhandel, de West-Indische Compagnie (WIC) en de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) speelde Nederland een rol in de Afrikaanse diaspora, de gedwongen verplaatsing en de verkoop van slaafgemaakten (o.a. via Ghana, en opsluiting in Fort Elmina).
- Via de koloniale overheid, en de Nederlandse eigenaren van plantages (o.a. ook in het bestuur van De Nederlandsche Bank, en via stadsbesturen) was Nederland betrokken bij zowel de instandhouding als de afschaffing van de slavernij in Suriname, op de Nederlandse Antillen en in de voormalige kolonie Nederlands-Indië.
- Via het mogelijk maken van koloniale en lokale slavernij (o.a. op de plantages van de lokale vorsten en Nederlandse eigenaren in voormalig Nederlands-Indië), ook na de afschaffing van de handel in tot slaafgemaakten in 1807.

- En via (het toestaan van) de vervanging van slavernij in Suriname na 1863 door onvrije arbeid. In de periode tussen 1863 en 1873 (de periode van het zogenaamde staatstoezicht) werden slaafgemaakten op de plantages in Suriname gedwongen een arbeidscontract af te sluiten met een karig loon. Tegelijkertijd kregen de eigenaren hun verlies aan arbeidskrachten financieel gecompenseerd met een bedrag per slaafgemaakte. Vervolgens werd ingezet op immigratie naar Suriname onder andere uit India en Java.

In deze verkenning staan drie geografische, historische contexten gebonden aan de Nederlandse slavernijgeschiedenis centraal: Suriname, de voormalige Nederlandse Antillen en voormalig Nederlands-Indië. Tot op heden heeft de slavernij in Suriname ook in verband met naamgeving, de meeste aandacht gehad. Van de namen van slaafgemaakten in Suriname en de Nederlandse Antillen sinds de afschaffing van de slavernij in 1863, bestaat een lijst op de website van het Nationaal Archief: [Suriname en Nederlandse Antillen: Vrijverklaarde slaven \(Emancipatie 1863\) | Nationaal Archief](#). Op deze lijst staan 34.000 mensen met geslachtsnamen die onder andere verbonden zijn aan plantages, aan achternamen van Nederlandse eigenaren, aan woonplaatsen van Nederlandse eigenaren (bijv. *Vianen, Naarden, Neslo (omkering van Olsen), Seedorf, Bergwijn, Wijndal, Monsanto, Lamur, Fernandes, Mendes*) et cetera. Deze lijst was een eerste geaccepteerd startpunt van deze verkenning.

Wij hebben in deze verkenning drie expertmeetings gehouden die ieder ingaan op mogelijk beschikbare (dan wel samen te stellen) overzichten in die drie specifieke historisch-geografische contexten. De historisch-geografische context is immers ook bepalend voor het type bronnenmateriaal dat bewaard is (archiefvormers ter plaatse, klimaat, vernietiging van materiaal zijn allemaal plaats en tijd gebonden). De drie historisch-geografische contexten kennen ook ieder hun eigen gezelschap van relevante wetenschappers en experts.

Om alvast een tipje van de sluier op te lichten: er blijkt in verband met het Nederlandse slavernijverleden niet één totaal overzicht waarin alle namen van

slaafgemaakten bijeengebracht zijn. Elke geografische context kent zijn eigen registers waarin namen van slaafgemaakten bijeengebracht zijn (zie hoofdstuk 3, 4 en 5). Daarnaast zijn er ook andere overzichten gerelateerd aan andere gebieden waar de Nederlandse koloniale machthebbers actief zijn geweest. Zo is er bijvoorbeeld voor Zuid-Afrika – een context waarop we binnen deze verkenning niet nader in gaan – een register toegankelijk via: <http://www.e-family.co.za/ffy/>. Dit is een project waarin (namen van) de bewoners van de eerste vijftig jaar van Kaap de Goede Hoop na 1652 verzameld zijn.

1.1.1. Familienamen gegeven bij manumissie of emancipatie

Het is in deze verkenning van belang om vooraf te weten dat achternamen/familienamen pas werden gegeven bij vrijmaking van tot slaafgemaakten. In de trans-Atlantische handel in slaafgemaakten hadden mensen geen achternaam; zij kregen een nummer om 'als goederen per stuk' verhandeld te worden. Dat was een praktijk die bij de West- en de Oost-Indische Compagnie (WIC en VOC) gebruikelijk was. Ook op de plantages en op andere locaties waar zij werkten, hadden slaafgemaakten alleen voornamen, – vaak in reeksen die getuigen van weinig individualiteit (dagen van de week, continenten, Griekse mythologie, Bijbelse namen) soms met een toponiem (van Bali) of andere karakterisering (de grote, de kleine Johannes), meestal door de eigenaren gegeven.

Een achternaam werd gegeven bij manumissie¹ - vóór 1863 - of bij emancipatie, de afschaffing van de slavernij in 1863. Manumissie is de juridische term voor het geval waarin een eigenaar volgens bepaalde rechtsregels een tot

¹ Een eigenaar kon onder bepaalde voorwaarden zelf besluiten een tot slaafgemaakte vrij te laten (manumissie). Het woord manumissie is afgeleid van manumissio, een begrip in het Romeinse recht, dat letterlijk: 'zending uit de hand [van de meester]' betekent. In deze zoekhulp gebruiken we naast 'manumissie' ook de termen 'vrijgeving' en 'vrijverklaring'. (Zie <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-vrijgelaten-slaven-manumissies-1832-1863>). In een enkel geval kon een slaafgemaakte zichzelf vrijkopen: zie <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/curacao-vrij-van-slavernij-manumissies-1722-1863#collapse-108344>

slaafgemaakte vrijmaakte. Bij manumissie en emancipatie werd de (nieuwe) achternaam meestal gegeven door koloniale bestuurders en/of de voormalige eigenaar. Maar heel weinig mensen hebben bij vrijmaking hun eigen achternaam kunnen kiezen. Bovendien bepaalde de Nederlandse overheid welke geslachtsnamen mogelijk waren: het mocht geen bestaande Nederlandse achternaam zijn. Deskundigen geven aan dat dit beleid de ongelijkheid tussen voorheen tot slaafgemaakten en andere Nederlandse burgers ook na vrijlating blijft benadrukken. De nieuwe achternaam diende na de emancipatie van 1863 vooral om de (voormalig) eigenaren te kunnen compenseren voor het verlies van 'hun' arbeidskrachten. De nieuwe achternamen waren administratief noodzakelijk ten behoeve van de (voormalige) eigenaar. Dit was de koloniale, machtsongelijke context waarin de meeste achternamen van slaafgemaakten tot stand gekomen zijn. Bij emancipatie werden er onder andere plantagenamen gekozen en namen uit de Nederlandse geografie zonder het voorvoegsel *van*. Dus bijvoorbeeld *Weltevreden* (naar de plantage) en in het geval van een plaatsnaam: niet *Van Naarden*, maar *Naarden*.

1.2. Achtergrond van deze verkenning

De *Verkenning basis voor naamswijziging in verband met Nederlandse slavernijverleden* heeft een brede achtergrond. Daartoe behoort de groeiende aandacht voor het Nederlandse slavernijverleden, in z'n algemeenheid en de groeiende aandacht voor de eigen familiegeschiedenis bij nazaten van dat slavernijverleden. Daarnaast is de huidige naamwijzigingspraktijk van belang.

1.2.1. Groeiende aandacht voor het Nederlandse slavernijverleden

De afgelopen decennia is de aandacht voor het Nederlandse slavernijverleden aanzienlijk gegroeid. Sinds in 1963, honderd jaar na de afschaffing van de slavernij, de eerste Keti-koti-optocht door de straten van Amsterdam ging, heeft vooral de Surinaamse gemeenschap in Nederland de belangstelling van het publiek aangewakkerd. Ook vanuit de Antilliaanse gemeenschap is steeds

meer aandacht gevraagd ook voor de geschiedenis van slavernij op de voormalige Nederlandse Antillen. Vanaf de jaren negentig is er gelobbyd voor een instituut als het NiNsee: het Nationaal instituut Nederlands Slavernijverleden en erfenis (in 2002 tot stand gekomen). NiNsee houdt de herinnering aan slavernij levend, neemt deel aan actuele debatten en stelt veel kennis en expertise over het slavernij verleden beschikbaar op de website.

Verschillende steden (Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Den Haag), provincies en banken hebben onderzoek laten doen naar hun geschiedenis en het slavernijverleden. Sommigen hebben excuses aangeboden of voor nazaten van tot slaafgemaakten een regeling voor naamswijziging (Utrecht, Amsterdam) in het leven geroepen. Ook kerken laten tegenwoordig onderzoek uitvoeren naar hun rol in de geschiedenis van de slavernij en recent is er aandacht voor de wijze waarop Nederland via de VOC en de WIC reeds vroeg betrokken was bij de handel in tot slaafgemaakten en de slavernij in de gebieden waar de VOC actief was.

Een belangrijk recent moment in de beleidscontext is het in 2021 verschenen rapport 'Ketenen van het verleden'. Daarin is het Adviescollege Dialooggroep Slavernijverleden ingegaan op veel aspecten van het Nederlandse slavernijverleden en heeft zij het kabinet geadviseerd verschillende maatregelen te nemen, waaronder het erkennen dat de slavenhandel en de slavernij die onder Nederlands gezag hebben plaatsgevonden, misdaden tegen de menselijkheid waren. Dat excuses worden aangeboden en dat het bewustzijn over de slavernij onder meer door een nationaal museum wordt vergroot.

Veel experts die wij in het kader van deze verkenning hebben gesproken, onderschrijven het belang van een verkenning van de mogelijkheden rond naamswijziging. Tegelijkertijd geven ze ook aan dat voorkomen moet worden dat naamswijziging onbedoeld het enige of het meest belangrijke aspect wordt van de omgang van Nederland met het slavernijverleden. Aandacht voor alle aspecten en vraagstukken, die verband houden met het slavernijverleden, zijn volgens de specialisten van belang.

1.2.2. Groeiende belangstelling voor familiegeschiedenis en namen

Daarnaast is er bij mensen met wortels of familie in het Nederlandse koloniale verleden een groeiende behoefte aan meer inzicht in de eigen familiegeschiedenis. Dat geldt ook voor mensen die nakomeling zijn van voormalige tot slaafgemaakten. In de drie de contexten die in deze verkenning centraal staan, is die groeiende belangstelling voor voorouders en roots aanwezig. In de publieke belangstelling is de context van Suriname en Antillen het meest aanwezig. Maar ook in de context van voormalig Nederlands-Indië wijzen historici en genealogen op de actuele behoefte van de 'derde generatie' - in de Molukse gemeenschap en de Indische gemeenschap – om meer van de eigen geschiedenis en afkomst te weten.² De bronnen die deze groepen belangstellenden ten dienste staan, zijn nog niet altijd even toegankelijk. Mensen weten vaak niet waar en hoe ze kunnen beginnen, informatie is soms alleen beschikbaar in archieven en veel (mogelijk aanvullende) informatie over hun voorouders moet nog ontsloten worden. Beter toegankelijke registers, archieven, digitalisering, het verder ontsluiten van bronnen, en meer onderzoek met nieuwe methoden (bijvoorbeeld via automatische tekstherkenning) worden door deskundigen in dit kader van belang geacht. Ook noemen experts de verbinding met informatie uit interviews en orale geschiedenis, die meer aandacht zou verdienen.

2 Daarbij is het opvallend dat taboes die in het verleden bestonden geleidelijk aan het veranderen zijn. Zoals bijvoorbeeld schaamte over een familiegeschiedenis in slavernij of - in de Indische gemeenschap – over voormoeders van Aziatische afkomst die door de Nederlandse man werden verstoten na het baren van hun kind. Waar in het verleden dit soort onderwerpen soms vermeden werden, spreken de jongere generaties hier vrijuit over en verandert de eerdere schaamte juist in trots. Zoals één van de experts in de bijeenkomsten voor deze verkenning het verwoordde: *"Mensen willen graag het naadje van de kous weten. Een slaafgemaakte voorouder in de familie is geen reden tot schaamte, al is dat er wel geweest. Mijn oma wilde absoluut niet terugkijken, maar tegenwoordig merk ik die schaamte niet meer bij de jonge generatie."*

1.2.3. Huidige mogelijkheden tot naamswijziging

Ten derde spelen de huidige praktijk en regelgeving op de achtergrond mee. Omdat een aantal nakomelingen van tot slaafgemaakten veel last hebben van hun achternaam en de behoefte voelen om hun achternaam zonder kosten te kunnen veranderen, zijn er nieuwe plannen tot naamswijziging. De Nederlandse wetgeving was/is in z'n algemeenheid in principe terughoudend met de mogelijkheid tot naamswijziging en aan naamswijziging zijn kosten verbonden (zomer 2022 835 euro). De wet biedt tot op heden een aantal – hier niet uitputtend opgesomde - mogelijkheden voor naamswijziging. Men kan bijvoorbeeld een naamswijziging aanvragen om de achternaam te veranderen in die van de andere verzorgende ouder of verzorger; of om de achternaam terug te halen die men voor een adoptie had. Men kan onwelvoeglijke of bespottelijke achternamen wijzigen en slachtoffers van een bepaald misdrijf kunnen, als zij de achternaam van de dader dragen, hun achternaam veranderen. Naamswijziging is ook mogelijk als

"verzoeker aantoont dat het achterwege blijven van de geslachtsnaamswijziging de lichamelijke of geestelijke gezondheid van de betrokkene in ernstige mate zou schaden."

Om dat laatste aan te tonen is meestal (onderzoek en) een verklaring van een deskundige nodig. Aan een dergelijke verklaring zijn ook kosten verbonden. De dienst Justis, onderdeel van het ministerie van Justitie en Veiligheid, voert het proces van naamswijziging uit en beoordeelt de verzoeken tot naamswijziging.

Op dit moment is er geen specifieke grond opgenomen voor naamswijziging van tot slaafgemaakten. Onder omstandigheden kan iemand zich op de geschade *lichamelijke of geestelijke gezondheid* beroepen. De verzoeker heeft dan de genoemde verklaring van een deskundige nodig om zijn naam te wijzigen. Degene die de naam wil wijzigen, moet dus kunnen aantonen dat zijn of haar huidige naam leidt tot ernstige schade aan de lichamelijke of geestelijke

gezondheid. Naamswijziging gebeurt in de regel door omzetting van een aantal letters van de oorspronkelijke naam of het toevoegen van een voor- of achtervoegsel, of met een naam die nog niet in Nederland voorkomt en Nederlands klinkt (zie ook *Besluit geslachtsnaamswijziging*).

Op 30 augustus 2022 publiceerde de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme het *Nationaal programma tegen Discriminatie en Racisme 2022*. Hierin staat dat het

kabinet bereid is om een kosteloze naamswijziging mogelijk te maken voor nazaten van tot slaafgemaakte personen. Het kabinet zal in samenspraak met betrokken partijen, rekening houdend met de uitkomsten van een wetenschappelijk onderzoek en de uitvoeringsopgave, eind 2022 besluiten op welke wijze dit wordt gerealiseerd (p.23).

1.3. Begeleidingscommissie en opzet van de verkenning

Om de *Verkenning basis voor naamswijziging in verband met Nederlandse slavernij-verleden* uit te voeren, hebben de onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut de volgende werkzaamheden verricht:

- Een scan van de beschikbare literatuur en de registers en overzichten die daarin genoemd worden.
- Een scan van relevante websites van (en databases bij de) de nationale archieven in respectievelijk Den Haag, Paramaribo en de Nederlandse Antillen (Curaçao).
- Interviews met zeven sleutelexperts, die goed zicht hebben op het gehele veld van experts en de beschikbare overzichten.
- Uitnodiging en raadpleging van circa 90 gespecialiseerde experts via mail en sneeuwbal methode.

- Organisatie en uitvoering van drie expertmeetings naar historisch geografische context (voormalig Nederlands-Indië, Suriname en de voormalige Nederlandse Antillen).
- Organisatie en uitvoering van een overkoepelende focusgroep over de overeenkomsten en verschillen tussen het beschikbare materiaal.
- Ontvangst, raadpleging, voorzitten en verslaglegging van het gesprek in de expertmeetings en de focusgroep; in totaal hebben 40 experts deelgenomen aan deze sessies (zie bijlage 2).
- Triangulatie van de verschillende bronnen en afweging van de inzichten van de circa 40 experts.
- Verslaglegging en beantwoording van de onderzoeksvragen per context (hoofdstuk 3, 4 en 5) en verslaglegging en beantwoording van de onderzoeksvragen overkoepelend (hoofdstuk 6).

Een begeleidingscommissie onder voorzitterschap van Mr. Hugo Fernandes Mendes volgde de werkzaamheden tijdens het onderzoeksproces, bewaakte de kwaliteit en de onafhankelijkheid van het onderzoek en becommentarieerde verschillende versies van dit eindrapport. Voor de samenstelling van de begeleidingscommissie zie bijlage 3. De begeleidingscommissie kwam vier keer bij elkaar. Wij bedanken de leden en de voorzitter voor de constructieve gedachtenwisseling.

Leeswijzer

In deze verkenning gaat het om de Nederlandse Antillen zoals die een bestuurlijke eenheid waren ten tijde van de slavernij: de eilandengroep die bestond uit Sint Maarten, Sint Eustatius, Saba, Aruba, Bonaire en Curaçao. Omdat deze eilandengroep niet correspondeert met de huidige Nederlandse Antillen, zullen we aan het begin van de hoofdstukken spreken van de voormalige Nederlandse Antillen. Net zoals we dat doen voor voormalig Nederlands-Indië. Om de leesbaarheid te verbeteren herhalen we het woord 'voormalig' niet bij voortduring.

Deze alinea is de laatste van hoofdstuk 1. In hoofdstuk 2 gaan we nader in op de aanleiding en onderzoeksvragen van deze verkenning. Vervolgens bespreken we in hoofdstuk 3, 4 en 5 het beschikbare materiaal naar de drie historisch-geografische contexten waarin (koloniale) slavernij aan de orde is geweest. Opeenvolgend komen aan de orde: Suriname (hoofdstuk 3), de eilandengroep van de Nederlandse Antillen (hoofdstuk 4) en voormalig Nederlands-Indië (hoofdstuk 5). De registers en de overzichten die in deze contexten aan de orde zijn, komen in beeld qua compleetheid, historische betrouwbaarheid, en mogelijke aanvullingen (beantwoording van vraag 1 en vraag 2). Ook gaan we in op de bruikbaarheid van het beschikbare materiaal als basis bij eventuele naamswijzigingen (vraag 3). Dat doen we in hoofdstuk 3, 4 en 5 per context. In hoofdstuk 6 geven we een overkoepelend antwoord op de onderzoeksvragen.

2 Doel, onderzoeksvragen en visie in de verkenning

2.1. Doel en aanleiding van de opdracht

De directe aanleiding voor dit onderzoek is een vraag van de fractie van politieke partij Denk tijdens het commissiedebat over discriminatie en racisme in de Tweede Kamer in 2021 om nakomelingen van tot slaafgemaakten de mogelijkheid te geven hun naam kosteloos te veranderen. De minister van Binnenlandse Zaken & Koninkrijksrelaties heeft toen, mede namens de minister van Justitie & Veiligheid, toegezegd de mogelijkheden hiervoor te gaan bestuderen. Vergelijkbare vragen zijn gesteld in de gemeentelijke politiek in Rotterdam, Amsterdam en Utrecht. Sinds maart 2022 heeft de gemeente Utrecht, en sinds oktober biedt de gemeente Amsterdam een subsidieregeling die inwoners van de gemeente de kosten van een naamswijziging op grond van een verband met het slavernijverleden vergoedt.

Het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft het WODC verzocht naar aanleiding van de vraag van Denk onderzoek te laten doen naar de beschikbaarheid van historisch verantwoorde overzichten van namen, die als basis zouden kunnen dienen om een verband tussen de geslachtsnaam en het slavernijverleden vast te stellen. Om tot een bestuurlijke afweging te komen over de mogelijkheden van (kosteloze) naamswijziging in verband met een relatie tot het slavernijverleden, is het voor het desbetreffende ministerie en de uitvoerende dienst Justis van belang dat een eventuele regeling *naamswijziging in verband met het slavernijverleden* uitvoerbaar is.

2.2. Onderzoeksvragen

In deze verkenning staan drie vragen centraal die voornamelijk via raadpleging van experts beantwoord zullen worden. De eerste onderzoeksvragen werden vooraf gegeven door het WODC. De derde vraag is in overleg met de begeleidingscommissie in de loop van het onderzoek toegevoegd.

1. **Zijn er één of meer (geaccepteerde) register(s) of overzicht(en) van geslachtsnamen die verband houden met het Nederlandse slavernijverleden in Suriname, de voormalige Nederlandse Antillen, of voormalig Nederlands-Indië?**

Zo ja, dan de volgende subvragen:

- 1a. Welke register(s)/ overzicht(en) zijn dat en waar zijn deze te vinden?
- 1b. In hoeverre zijn deze registers/ overzichten compleet en historisch betrouwbaar?
- 1c. Welke geslachtsnamen in deze registers/ overzichten houden verband met het slavernijverleden?
- 1d. Welke verbanden er zijn tussen deze namen en de betreffende slavernijcontext?

Voor de historische contexten waarin er geen (geaccepteerd) register of overzicht beschikbaar is, komt de tweede centrale vraag in beeld:

2. **Is het mogelijk om met de relevante experts en bronnen zo'n overzicht van geslachtsnamen die verband houden met het slavernijverleden alsnog samen te stellen voor de desbetreffende historische context?**

Subvragen bij vraag 2:

- 2a. Zo ja, wat is de beste werkwijze om een dergelijk overzicht op te stellen?
- 2b. Wat zijn de problemen bij het opstellen van zo'n nader samen te stellen overzicht?

- 2c. Wat is de geschatte orde van grootte van het aantal namen dat wordt verwacht op een dergelijk overzicht binnen de betreffende slavernijcontext?
- 2d. Welke verbanden er zijn tussen de namen en de betreffende slavernijcontext?

3. Wat is de bruikbaarheid van de verzamelde beschikbare registers (per context en overkoepelend), in relatie tot eventuele verzoeken tot naamswijziging in verband met het slavernijverleden?

- 3a. Welke technische overwegingen spelen volgens de experts bij het beantwoorden van de bruikbaarheidsvraag?
- 3b. Welke maatschappelijke overwegingen spelen volgens de experts bij het beantwoorden van de bruikbaarheidsvraag?

2.3. Visie op de vragen

In de historiografie over achternamen en slavernij wordt de machtsongelijke, koloniale context benadrukt waarbinnen, de in de vragen genoemde, geslachtsnamen tot stand zijn gekomen (Bol, 2019; Van Stipriaan, 2004). Volgens de literatuur draagt *elke achternaam* gegeven aan een (ex) slaafgemaakte de sporen van koloniale overheersing en houdt elke achternaam die bij vrijmaking tot stand gekomen is, verband met het slavernijverleden. Emeritus hoogleraar Alex van Stipriaan stelt in dit verband bij de afschaffing van de slavernij in 1863 in Suriname:

1863 werd gebruikt om in één keer de meer dan 34.000 vrijgelatenen van een familienaam te voorzien. Dit moet een gigantische operatie geweest zijn, want er moest rekening worden gehouden met familieverbanden, vaak verspreid over meerdere plantages, evenals met al bestaande gemanumitteerden namen; er mochten geen families dezelfde naam krijgen en in principe mochten nog steeds geen bestaande namen worden gebruikt. Zo zijn er in korte tijd ongeveer 10.000 namen geconstrueerd en opgelegd. Waarschijnlijk mede vanwege de omvang en

complexiteit van deze operatie werd de vrijgelatenen vrijwel geen gelegenheid gegeven zelf de familienamen (mede) te bepalen. [...] Veel van de verschijnselen die tot dan toe bij de keuze van slaven(voor)namen hadden gespeeld deden zich nu bij de familienamenconstructie nog één keer, maar wel definitief, voor, zij het zonder het Afrikaanse element dat nu totaal ontbrak. Daarmee lijkt op het laatste moment, de slavenmeester toch nog definitief zijn stempel op de Afro-Surinaamse identiteit te hebben gedrukt. Opnieuw was het niet de Afro-Surinamer die zelf zijn identiteit kon bepalen, maar werd hem een naam opgelegd door degene die hem vrijkocht en of onder wiens voogdij hij kwam te staan.³

De bronnen die ons - ook nu nog - informeren over de (destijds nieuw toegekende) geslachtsnamen en het proces dat daaraan vooraf ging, zijn in dezelfde koloniale context tot stand gekomen (Jeurgens, 2020; Stoler 2011). Eventuele hedendaagse registers en overzichten baseren zich op deze bronnen, die op hun beurt weer in archieven bewaard worden die ook sporen van koloniale overheersing vertonen. Één en ander betekent dat we in de beschikbare registers alleen schriftelijke informatie zullen terugvinden, die de toenmalige overheid destijds de moeite waard vond om te bewaren, en die daarna de tand des tijds heeft doorstaan. Informatie uit orale tradities en oral history projecten zal in deze verkenning niet aan de orde zijn. Deze mondelinge bronnen vertellen overigens - meer dan de schriftelijke- verhalen van verzet en trots als het gaat om naamgeving en naamkeuze.

In 1 c wordt gevraagd: Welke geslachtsnamen in deze registers/ overzichten houden verband met het slavernijverleden? Het is te verwachten dat als er – via de archieven en literatuur- registers beschikbaar zijn van geslachtsnamen van (ex) slaafgemaakten, bijna alle namen die op die registers staan verband houden met het slavernijverleden. In deze verkenning zullen we ingaan op het

³ Stipriaan, A. van, 'Slavernij en de strijd om Afro-Surinaamse identiteit.' *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 117 (2004), 522-542.

type verband dat in de verschillende historisch geografische contexten aan de orde is. Het gaat in deze verkenning te ver om de individuele geslachtsnamen, die in de overzichten terug te vinden zijn, hier te herhalen. Dat zou een grote - in deze verkenning niet te hanteren - lijst opleveren.

Bij de onderzoeksvragen naar de beschikbaarheid, compleetheid, betrouwbaarheid en bruikbaarheid van overzichten van geslachtsnamen namen, speelt – zoals reeds gezegd- meer dan alleen technische overwegingen die een rol hebben bij de (bestuurlijke) afwegingen rond mogelijkheden voor naamswijziging. Vanaf de start van deze verkenning heeft het Verwey-Jonker Instituut aangegeven dat meerdere perspectieven en kaders relevant zijn in de beantwoording van dit bestuurlijke vraagstuk. Technische informatie over de beschikbare registers kan behulpzaam zijn in dezen, maar vormt zeker niet de enige achtergrond bij deze kwestie. Ook het maatschappelijk debat over de omgang met het Nederlandse slavernijverleden speelt mee. Onder meer daarom zullen wij bij de beantwoording van de bruikbaarheidsvraag (vraag 3) technische en maatschappelijke overwegingen onderscheiden.

3 Suriname: volledigheid en bruikbaarheid van beschikbare overzichten

In dit hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen in de context van Suriname. In paragraaf 3.1 bespreken we de beschikbare registers van familienamen die we via de literatuur, de archieven en de experts op het spoor gekomen zijn. In paragraaf 3.2 bespreken we de mogelijke aanvullingen op de registers die de experts genoemd hebben. In paragraaf 3.3 gaan we in op de compleetheid, de betrouwbaarheid, de bruikbaarheid en de geschatte orde van grootte van de beschikbare overzichten voor Suriname. De experts hebben binnen deze verkenning hun inzichten via de mail en in een expertmeeting tot uiting gebracht. Daarnaast heeft een aantal experts over naamgeving in Suriname gepubliceerd. In dit hoofdstuk gebruiken we citaten van de experts uit de expertmeetings geanonimiseerd. Bij citaten van websites en uit gepubliceerd materiaal wordt uiteraard de bron vermeld. Vooraf geven we hieronder de achtergrond waarbinnen naamtoekenning in Suriname ten tijde van de (afschaffing van de) slavernij heeft plaatsgevonden. Daaruit blijkt direct het verband tussen de familienamen en het Nederlandse slavernijverleden in dit gebied.

De relatie van de achternamen in Suriname met het slavernijverleden

De genealoog Pieter Bol heeft in detail beschreven hoe het proces van toekenning van geslachtsnamen in 1863 bij de afschaffing van de slavernij in Suriname plaatsvond (Bol, 2019). Bol laat zien dat plantage-eigenaren en

koloniale ambtenaren bij dit moment van achternaamgeving op de eerste hand zaten. De genealogen en historici stellen in de expertmeetings, op websites en in literatuur dat er in Suriname nauwelijks tot geen ruimte was om zelf een achternaam te kiezen. De bestuurlijke context liet dat niet toe. Maar een zeer beperkt aantal in 1863 geregistreerde namen zouden het resultaat kunnen zijn van een bewuste keuze door de eerste bezitter ervan. Bol noemt in dit verband *Nooitmeer*, *Koningferander* en *Vrede*.

Voor de uiteindelijk gegeven achternamen van (ex) tot slaafgemaakten in Suriname geldt dat die in veel gevallen opzettelijk zo werden gekozen dat het verschil met door de koloniale Nederlandse overheersers gedragen familienamen intact bleef. Voor de destijds direct betrokkenen waren de verschillen zeer herkenbaar en zichtbaar.⁴ Tot slaafgemaakten kregen bij vrijmaking (manumissie voor 1863, of emancipatie in 1863) plantagenamen (bijvoorbeeld *Weltevreden*), namen van steden en dorpen in Nederland, zonder "van" als tussenvoegsel (*Vianen*, *Naarden*, *Middelburg* bijvoorbeeld), en verbasterde steden of eigenaarsnamen als *Madretsma* (Amsterdam omgekeerd) *Neslo* (Olsen).⁵ Er werden ook familienamen toegekend als *IJzel*, en *Pekel*, namen die niet direct logisch waren in een tropische, niet Europese context. Ook suggereerde en gebruikte het koloniale systeem namen die expliciet denigrerend waren en op die manier ongelijkheid benadrukten zoals bijvoorbeeld *Chocolaad*, *Bluffand*, en *Kogeldans*. Volgens de experts werd er meer dan eens via de naam gezinspeeld op de minderwaardigheid of belachelijkheid van de persoon die de naam kreeg. De al eerder geciteerde hoogleraar antropologie Van Stipriaan

4 Dat was al zo met de voornamen die tot slaafgemaakten kregen. De experts benoemen in dat kader reeksen van (voor)namen, bijvoorbeeld van maanden, dagen, continenten, antieke figuren en Bijbelse namen.

5 Verbasterde eigenaarsnamen werden ook wel gegeven aan kinderen geboren uit misbruik van of een relatie tussen een slaafgemaakte vrouw en de eigenaar.

schreef in 2004 naar aanleiding van de naamgeving bij de emancipatie van 1863 dat in Suriname geen Afrikaanse familienamen werden gegeven. Dat was volgens Van Stipriaan anders dan in andere landen. *In Suriname was daarvan geen sprake, omdat het de koloniale ambtenaren waren die de namen bedachten.*⁶

3.1. Beschikbare registers en overzichten: slavenregisters, manumissieregisters en emancipatieregisters

Wat betreft Suriname zijn er zeker zes soorten overzichten beschikbaar, die naar aanleiding van moment en context zijn georganiseerd; ze gelden als bronnen voor familienamen, die in verband met slavernijgeschiedenis van Suriname gebracht kunnen worden. Het gaat om vier direct relevante registers en twee typen registers die aanvullend zijn:

Direct relevante registers om het verband tussen namen en slavernijverleden in Suriname vast te stellen:

- Slavenregisters.
- Manumissieregisters, 1832-1863.
- Emancipatieregisters, 1863; registers die ten behoeve van de vergoeding aan eigenaren werden aangelegd bij de afschaffing van de slavernij in 1863.
- De indexen en scheepsregisters van contractarbeiders, die in de periode 1863-1873 naar Suriname kwamen als vervangers van de vrijgemaakte slaafgemaakten om het werk op de plantages te doen.

Aanvullend relevante registers in het kader van het verband tussen namen en slavernijverleden in Suriname:

- De doop-, trouw- en begraafboeken van de Evangelische Broedergemeente, een belangrijke kerk in Suriname.
- En de akten van de Burgerlijke Stand.

In de *slavenregisters* gaat het om slaafgemaakten, die verhandeld waren en bij een eigenaar te werk gesteld werden. In de manumissieregisters en emancipatieregisters gaat het om slaafgemaakten die bij vrijmaking/vrijkoping een achternaam kregen. En in de databanken van contractarbeiders gaat het om mensen die vanwege de afschaffing van de slavernij in 1863, geronseld werden voor onvrije arbeid op locaties waar de slaafgemaakten ook nog tien jaar na de emancipatie vast zaten om te werken.

De namen die in deze bronnen voorkomen, dragen – met uitzondering van de registers van de Evangelische Broederschap - volgens de experts allemaal een stempel van het koloniale gezag. Slaafgemaakten kregen een achternaam op momenten dat dat voor koloniaal bestuur en (voormalig) eigenaren acceptabel of opportuun was. Voor dat moment hadden slaafgemaakten:

- Alleen voornamen.
- Werd de naam van de eveneens slaafgemaakte vader van nieuwgeborene slaafgemaakten buiten de administratie gehouden – alleen in de vrouwelijke lijn konden namen worden doorgegeven.
- Zijn familieverhoudingen van slaafgemaakten (moeder en/of vader) alleen in kerkelijke archieven – doop-, trouw- en begraafboeken- op papier terug te vinden.

Via bestudering van de literatuur, de openbare databases en via de raadpleging van experts is er zicht verkregen op de tot op heden beschikbare registers en bronnen, de compleetheid van deze registers, de mogelijkheid van aanvullingen op deze namenregisters, de betrouwbaarheid en de bruikbaarheid van de registers rond Suriname. Hieronder bespreken we de beschikbare overzichten voor Suriname per overzicht.

⁶ Uit: Stipriaan, A. van, 'Slavernij en de strijd om Afro-Surinaamse identiteit.' *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 117 (2004), 522-542.

Het Nationaal Archief in Den Haag werkt met historici als Coen van Galen (Radboud Universiteit) sinds zes jaar aan de ontsluiting van bronnen die namen bevatten die een relatie hebben met het slavernijverleden in Suriname. Er zijn vier typen bronnen cruciaal in het onderzoek naar (familie)namen van (ex-) slaafgemaakten: de 'slavenregisters', de manumissies, het emancipatieregister en de akten van de burgerlijke stand. Een archivaris:

"Als je die bronnen raadpleegt, zou je bijna iedereen moeten kunnen terugvinden waarvan zijn achternaam een connectie heeft met het slavernijverleden. Vrijgemaakte/Geëmancipeerde personen – ook die van Suriname – krijgen met vertraging een vermelding in de akten de burgerlijke stand (vaak gebeurt dat pas met overlijden)."

De volgende bestanden zijn online raadpleegbaar via het Nationaal Archief; ze geven een redelijk compleet overzicht van achternamen van slaafgemaakten in Suriname:

Suriname: 'Slavenregisters' <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-slavenregisters#collapse-8670>

Website Nationaal Archief: *De registratie in de slavenregisters werd volgehouden tot de afschaffing van de slavernij in Suriname op 1 juli 1863. Eens in de zoveel jaar begonnen de ambtenaren met een nieuwe reeks registers, waarin de informatie werd overgeschreven die nog relevant was. Het gevolg is dat er in totaal vijf series slavenregisters zijn geweest: 1826-1830, 1830-1838, 1838-1848, 1848-1851 en 1851-1863. Niet alle boeken van de slavenregisters zijn bewaard gebleven. De serie van 1826 ontbreekt volledig, van de serie 1830 ontbreekt de helft van de boeken. Latere series zijn veel completer. De laatste serie 1851 tot 1863 is voor meer 90% compleet. Het gaat om 161.790 personen. Het register is in samenwerking met de Anton de Kom Universiteit in Suriname tot stand gekomen.*

Suriname: Vrijgelaten slaafgemaakten (manumissies)

1832-1863 <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-vrijgelaten-slaven-manumissies-1832-1863>

Website Nationaal archief: *De database bevat alle Surinaamse gemanumitteerden vanaf 1832 tot aan de afschaffing van de slavernij in 1863. Ook zijn er vier vrijlatingen in opgenomen, die pas na afschaffing van de slavernij definitief werden. Het gaat om 6781 personen.*

Suriname en de Nederlandse Antillen: Vrijverklaarde slaafgemaakten

(Emancipatie 1863) <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-en-de-nederlandse-antillen-vrijverklaarde-slaafgemaakten>

Een historicus: *Anders dan de naam doet vermoeden, staan hier vooral namen in die bij de emancipatie in Suriname werden gegeven! Het overgrote deel van de emancipatieregisters van Suriname is bewaard gebleven en hierin gedigitaliseerd. Er waren wel wat stukken beschadigd, maar niet structureel. Volgens de experts gaat het in dit emancipatieregister om 34.443 personen. (Ten Hove, Helstone & Hoogbergen, 2003)*

Website van het Nationaal Archief: *In 1863 werd in Suriname en de Nederlandse Antillen de slavernij afgeschaft. Dit heet ook wel Emancipatie. Bij de afschaffing van de slavernij werden emancipatieregisters aangelegd. Dat zijn overzichten van vrijverklaarde slaafgemaakten en hun voormalige eigenaren. Een jaar eerder, in 1862, hadden de eigenaren lijsten opgesteld met de namen van de slaafgemaakten die ze in bezit hadden. Deze lijsten heten borderellen. Op basis van de borderellen konden eigenaren aanspraak maken op een vergoeding van de Nederlandse overheid. Het gaat om 34.443 personen.*

In dit databestand komen achter/familienamen voor als Bouva, Blad, Blufpand, Doelwijt, Holband, Kogeldans en Zuiverloon, Middelburg, Weltevreden, Roethof en Chocolaad. Er valt te zoeken op voornaam, achternaam, slavennaam. Zodra je

op een persoon doorklikt staat er ook informatie over leeftijd, geslacht, beroep, plantage, geboortejaar, godsdienst, en eigenaren en andere opmerkingen: bijvoorbeeld bij een vrouw van 74 'beroep: oud en af'.

3.1.1. Humphrey E. Lamur, *Familienaam en verwantschap van geëmancipeerde slaven in Suriname: zoeken naar voorouders* (Amsterdam 2004)

Niet gedigitaliseerd maar wel van belang voor namen in verband met het slavernijverleden in Suriname is Humphrey E. Lamurs tweedelige publicatie, *Familienaam en verwantschap van geëmancipeerde slaven in Suriname: zoeken naar voorouders* (Amsterdam 2004).⁷ Lamur combineert hierin verschillende bronnen: gegevens uit de emancipatieregisters van het Centraal Bureau voor Burgerzaken (CBB), het archief van de Algemene Rekenkamer en kerkelijke archieven – de doop-, trouw- en begraafboeken van de Evangelische Broedergemeente (EBG). Per naam van slaafgemaakte geeft Lamur aan op individueel niveau wat de nieuwe familienaam werd, wat de leeftijd en het beroep van het individu was. Bovendien is veel aandacht voor de verwantschap van de slaafgemaakten onderling. De historici in deze verkenning constateren:

"Lamurs werk is een goed uitgangspunt om een onderzoek mee te beginnen. Lamurs werk geeft details bloot over familieverhoudingen. Maar het is niet heel toegankelijk voor het brede publiek. Het digitaal kunnen doorzoeken van die boeken zou heel handig zijn."

⁷ Het bestaat in totaal uit meer dan 1500 pagina's en werd in het Engels en Nederlands uitgegeven, in samenwerking met het Nationaal instituut Nederlandse slavernijverleden en erfenis (NiNsee). Het boek is niet meer te koop. De EBG verslagen zijn in het oud-Duitse Gotisch en opgeschreven in het Sütterlinschrift. Per plantage geeft Lamur aan welk product er werd verbouwd, wie de eigenaar was van de plantage en hoeveel slaven er op de plantage woonden.

In verband met genealogisch onderzoek en aanvullende inzichten op het beschikbare materiaal achten wetenschappers en journalisten het derhalve van belang dat Lamurs werk beter ontsloten wordt.

Verder publiceerde Lamur samen met Boldewijn - gebaseerd op het archiefmateriaal van de Evangelische Broeder Gemeente (de Hernhutters): *Catalog für die Plant: in der Para 1855 = Catalog für die Plant: in der Para 1855* [Engelse versie]. (2008). En maakte hij samen met Boldewijn en Dors drie lijvige boekdelen over de lidmaten van de Hernhuttergemeente op plantage Charlottenburg en publiceerde hij met Boldewijn over de namen van de zogeheten Vrije Arbeiders, Afrikanen die na 1814 clandestien in Suriname zijn ingevoerd maar niet als slaafgemaakte hebben gewerkt. Na aankomst in Suriname kregen zij de vrijheid in opdracht van de Engelse overheid. De familienamen die de Vrije Arbeiders kregen, waren de namen van Nederlandse steden en dorpen (Lamur en Boldewijn 2018, zie verder paragraaf 3.2 over kerkelijke archieven).

3.1.2. Na 1863 namen in contractarbeid: de index Javaanse contractarbeiders

De experts laten zien dat na 1863 toen de slavernij in Suriname werd afgeschaft, andere contractarbeiders werden ingevoerd. Ook voor deze groepen was weinig individuele, administratief gemotiveerde en daarmee denigrerende naamgeving aan de orde. Een voorbeeld daarvan zijn de Hindoestaanse contractarbeiders/arbeidsmigranten die vanuit India werden verscheept. Ze werden bij aankomst onder schip, jaar en een nummer in Paramaribo geregistreerd: LR73 nr.392 werden mensen dan genoemd. Die nummering werd nog generaties lang als achternaam doorgegeven en pas in 1916 veranderd.⁸

⁸ De Vrije Arbeids Krachten t/m 132 hadden al eerder dat soort achternamen gekregen toen zij na het verbod op slavenhandel (1807) door de Engelsen naar Suriname werden gebracht om daar contractarbeid te gaan doen.

Met de afschaffing van de slavernij in 1863 waren er nieuwe arbeiders nodig op de plantages in Suriname. Historici stellen dat tussen 1890 en 1939 een deel van de verarmde verpauperde populatie van het Nederlands/Indonesische eiland Java werd verscheept naar Suriname. Voor 1930 heette dat 'contractarbeid' na 1930 'vrije migratie'. Het gaat om circa 31.000 mensen (meest jonge mannen en vrouwen) die via Semarang, Batavia/Djakarta naar Suriname migreerden/werden verscheept in het kader van contractarbeid. Voor een deel (30.884 personen; niet compleet) zijn zij geregistreerd op naam, schip en jaar/datum vertrek en daarmee terecht gekomen in de zogeheten *Javaanse contractarbeiders* database. In deze database zitten veel Javaanse jongeren (maar ook Soedanezen e.a.) met naam en foto (deze gegevens dienden als een soort paspoort om te weten wie goed aankwam/ziek werd of overleed tijdens de reis).

Via het Nationaal Archief in Den Haag is de Index Javaanse Contractarbeiders te raadplegen: https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00346?activeTab=nt&sortering=prs_volledigenaam&volgorde=asc

Vragen die nog opgehelderd moeten worden volgens de historici: werden deze mensen destijds geregistreerd onder hun eigen Javaanse naam? En zijn daar fouten/verkortingen/vernederlandsingen bij gemaakt? Zijn mensen individueel of toen al paarsgewijs, per gezin of zelfs als dorp geregistreerd? Een historicus stelde dat de inwoners van twee dorpen bijna letterlijk overgeplaatst zijn van Java naar Suriname. Behielden die Javaanse personen hun naam bij aankomst in Suriname?

Er zijn ook scheepslijsten van deze groep waar hoogleraar Surinaamse geschiedenis Rosemarijn Hoeftte vanaf 1987 onderzoek naar heeft gedaan (Hoeftte, 1987): ze heeft minutieus uitgezocht hoeveel de Javaanse vrouwen in Surinaamse contractarbeid verdienden: te weinig om zelfstandig van te kunnen leven.

3.2. Mogelijk aanvullingen op beschikbare registers: via kerkelijke archieven en burgerlijke stand

Omdat slavernij in Suriname zo alom aanwezig is geweest – experts schatten in dat circa 95% van de bevolking in het verleden in slavernij werkte – zijn ook andere bronnen over de bevolking in te roepen ter 'bewijsvoering' van een verband tussen achternaam en slavernij. In de kerkelijke archieven - van de Evangelische Broeder Gemeente en de Gereformeerde Gemeente in Suriname- en de archieven van de burgerlijke stand kunnen aanvullende registers gevonden worden op de overzichten uit paragraaf 3.1.

Het Nationaal Archief in Den Haag werkt samen met de Radbouduniversiteit (Coen van Galen) en het Nationaal Archief in Paramaribo aan de digitale ontsluiting van de Burgerlijke Stand van Suriname na de afschaffing van de slavernij. Het Nationale archief heeft in dit kader een pagina 'Inwoners van Suriname', waarin overlijdensregisters en bijvoorbeeld de volkstelling van 1921 ontsloten wordt: <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/inwoners-van-suriname#collapse-9076>

Ook de kerkelijke archieven spelen een rol in deze verzamelpagina. Er vallen verschillende digitale indexen onder, zoals 'Suriname: Lidmaten der Evangelische Broedergemeente' met gegevens van 606 personen:

https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00226?activeTab=nt&sortering=prs_volledigenaam&volgorde=asc

De zoekhulp op de website van het Nationaal Archief stelt over de Indexen in verband met kerkelijke bronnen:

[Gereformeerden 1688-1792](#)

De index Gereformeerden 1688-1792 bevat informatie die tegenwoordig door de overheid, door middel van de Burgerlijke Stand, wordt bijgehouden: geboorte, huwelijk

en overlijden van individuele burgers. Zoals de naam aangeeft, gaan de gegevens, overigens niet uitsluitend, over het calvinistische deel van de koloniale bevolking. De Surinaamse calvinisten behoorden voor het merendeel tot wat in de 17e en 18e eeuw de 'Nederduits Hervormde' of 'Nederduits Gereformeerde' kerk heette. Hoewel in die tijd de woorden gereformeerd en hervormd dus door elkaar werden gebruikt, worden de Nederlandse calvinisten van vóór de 19e-eeuwse kerkscheuringen in het huidige spraakgebruik gewoonlijk kortweg 'hervormden' genoemd.

Suriname: Lidmaten der Evangelische Broedergemeente

In de index Suriname: Lidmaten der Evangelische Broedergemeenschap kunt u zoeken naar leden van deze gemeente die in de periode 1779 tot 1828 zijn gedoopt. Deze gegevens zijn afkomstig van een lijst die in 1844 is opgemaakt. Het origineel van deze lijst bevindt zich in inventarisnummer 22 van het archief Suriname Oud-Burgerlijke Stand (1.05.11.16). [...] In de index treft u de naam of de slavennaam van de gedoopte aan, zijn of haar doopnaam, de datum van de doop en eventueel de overlijdensdatum. Deze laatste is alleen opgenomen als de betreffende persoon vóór 1844 is overleden. Wanneer de geboortedatum van de persoon bekend was, is ook deze opgenomen. [...] In de originele lijst staan niet méér gegevens dan in deze index. De gevonden inschrijving verwijst dan ook niet naar een archiefstuk over de door u gezochte persoon. U weet nu wel zeker dat hij of zij lid is geweest van de Evangelische Broedergemeente. En misschien heeft u wel een geboorte- of overlijdensdatum gevonden. [...]

Suriname: Ondertrouwregister gereformeerden

In deze index zijn de registraties van ondertrouw van de gereformeerde gemeente te Suriname over de periode 1747-1766 opgenomen. [...] In deze index zijn de namen opgenomen van de leden van de gereformeerde gemeente in Suriname die in de periode 1747-1766 in ondertrouw zijn gegaan. U vindt in de index de achternaam en voorletters van deze personen en of het een man of een vrouw betreft. Daarnaast vindt u een zogenaamd Beeldbank-id en een bronverwijzing. De Beeldbank-id brengt

u direct naar de scan van de inschrijving van de ondertrouw. De bronverwijzing geeft aan uit welk archiefstuk de inschrijving afkomstig is en op welk folionummer deze te vinden is. Alle inschrijvingen zijn afkomstig uit inventarisnummer 1 van het archief Doop-, Trouw- en Begraafboeken van Suriname, (1.05.11.16).

De al eerder genoemde Suriname-expert en emeritus hoogleraar Humphrey Lamur is ook in verband met de aanvullende kerkelijke registers relevant. Hij heeft registers van de Evangelische Broeder Gemeente Charlottenburg in drie delen – in samenwerking met de Herrnhutter Archieven Suriname -op papier toegankelijk gemaakt: *Catalogus A, over de periode 1784 – 1840* (2007); *Catalogus B, over de periode 1841 – 1848* (2007) en *Catalogus C, over de periode 1848 – 1854*. Deze boeken waar ook Boldewijn en Dors aan meewerkten liggen beperkt ter inzage bij de UB van de UvA in Amsterdam. Ze vormen belangrijk bronnenmateriaal als het gaat om familienamen die in verband staan met het slavernijverleden van Suriname.

3.3. Samenvattend antwoord op de onderzoeksvragen in de Surinaamse context

Beschikbaar materiaal voor context Suriname: divers, historisch betrouwbaar en zo goed als compleet

Voor Suriname werden via de literatuur, de interviews, de archieven en de expertmeetings vijf direct relevante overzichten gevonden: vier digitaal (te raadplegen bij het Nationaal Archief in Den Haag) en één op papier (Lamur, 2004). Het zijn slavenregisters, manumissieregisters, en emancipatieregisters. De experts stellen dat het materiaal over namen van slaafgemaakten in Suriname daarmee zo compleet als mogelijk is voor wat betreft de families van slaafgemaakten die tussen 1832 en 1863 in Suriname leefden. Meer materiaal verwachten zij niet. Tot slaafgemaakten, die eerder een achternaam kregen, komen in deze registers niet voor. Het gaat in de gevonden registers over Suriname tussen 1832 en 1873 (manumissie, emancipatie, contractarbeid)

naar schatting om zeker 72.000 personen; en naar schatting om zeker 10.000 familienamen. De gevonden registers zijn historisch betrouwbaar als basis voor eventuele naamswijzigingen. In de zin dat elke familienaam, die op deze Surinaamse registers staat, is toegekend aan een voorheen tot slaafgemaakte.

In de beschikbare registers voor Suriname komt een aantal groepen wier geslachtsnaam wel verbonden is aan slavernij *niet* voor: bijvoorbeeld de mensen die voor 1832 vrijgemaakt werden en die niet in een slavenregister voorkomen en de slaafgemaakten die weggelopen zijn, zoals de Marrons. De Marrons liepen met gevaar voor eigen leven weg van de plantages in Suriname, zetten eigen dorpen ver in het binnenland op en hielden vaak hun eigen – meestal Afrikaanse – naam. Zij komen niet in emancipatieregisters voor. Dat geldt ook voor de uit India verscheepte Hindoestaanse contractarbeider-families die in 1916 een nieuwe achternaam kregen.

Aanvullende bronnen uit kerkelijke archieven beschikbaar

Voor Suriname is er ook aanvullend materiaal uit de kerkelijke archieven van onder andere de Evangelische Broeder Gemeente beschikbaar gemaakt. Daarbinnen kan op bescheiden schaal ook gezocht worden naar achternamen die voor 1832 werden toegekend aan vrijgemaakte tot slaaf-gemaakten. Ook de archieven van de Burgerlijke Stand worden aanvullend genoemd. In deze archieven is het verband tussen de familienaam en het slavernijverleden niet altijd direct terug te vinden, maar ze vertellen vaak veel over de familierelaties en beroepen van voorheen slaafgemaakten.

Bruikbaarheid in het kader van eventuele verzoeken tot naamswijzigingen

Technische overwegingen

In relatie tot eventuele verzoeken tot naamswijziging in verband met het slavernijverleden, valt er in de beschikbare registers over Suriname technisch gezien veel bewijsmateriaal op te halen. Alle geslachtsnamen, die op de direct

relevante registers voor Suriname staan, houden verband met het slavernijverleden. De gevonden overzichten zijn echter niet geïntegreerd tot één register – één overzicht moet bovendien nog digitaal toegankelijk worden gemaakt. Daarmee zijn ze voor een uitvoeringsorganisatie of een leek arbeidsintensief om te raadplegen.

Daarnaast wijzen de experts ook op de enkele gevallen die niet in de Surinaamse registers (zullen) voorkomen, - "*zulke gevallen zijn er altijd*". Het gaat dan om gevallen die wel een verband hebben met het slavernijverleden en waarvan de nakomelingen een verzoek tot naamswijziging zouden kunnen willen doen. Het koloniale systeem van naamgeving is nergens waterdicht geweest, zelfs niet in Suriname. De experts vragen zich af wat er in deze gevallen die niet – als zodanig- in de registers terug te vinden zijn, moet gebeuren. Technisch gezien kunnen de beschikbare registers over Suriname dus wel gebruikt worden om naamswijzigingsverzoeken te honoreren, maar niet als basis om ze uit te sluiten. Er is namelijk een kans dat de naam niet op de verzamelde overzichten staat, terwijl die wel degelijk verband houdt met het slavernijverleden.

In dat kader wijzen experts ook op het risico dat een toegekende naam niet op een overzicht staat omdat die naam in de loop van de tijd verbasterd is. Verbasteringen van namen en naamverschuivingen – voor en na vrijmaking- zijn volgens de experts altijd aan de orde in het verleden, maar zijn niet altijd te traceren in de beschikbare bronnen. De meningen van de experts zijn verdeeld als het gaat om de vraag of deze mogelijke verbasteringen de betrouwbaarheid van de registers in de context van Suriname aantasten in het kader van mogelijke naamswijzigingen. Volgens sommigen zijn de registers door dit probleem ongeschikt als (enige) 'bewijs' voor een verband tussen een naam en het slavernijverleden. Anderen pleiten naar aanleiding van dit probleem voor ruime interpretatiekaders bij de (eventuele) beoordeling (van de spelling) van de namen in de registers. Weer anderen achten de beschikbare registers vanwege mogelijke spellingsvarianten en ontbrekende groepen niet bruikbaar in relatie tot eventuele verzoeken tot naamswijziging in verband met het slavernijverleden.

Maatschappelijke overwegingen

Volgens de experts, die in contact staan met de gemeenschappen van nazaten van slaafgemaakten, is de behoefte aan de mogelijkheid tot naamswijziging in de Surinaamse gemeenschap concreet aanwezig. De beschikbare registers zouden een rol kunnen vervullen in het realiseren van die mogelijkheid. Al zijn de bronnen waarop de beschikbare registers gebaseerd zijn, tot stand gekomen in een periode van koloniale overheersing, nu zouden de registers een functie kunnen krijgen in het afwerpen van de destijds opgedrongen naam. Een deel van de experts juicht deze eventuele, nieuwe functie van de slaven-, manumissie- en emancipatieregisters uit Suriname toe.

“Het is geen gatenkaas die we voor Suriname tot onze beschikking hebben. Daar kan je best wat mee. Ik vind dat je er wel wat mee kan aantonen. En dat zou een hoop mensen helpen.”

Een ander deel acht deze eventuele nieuwe functie op ethische gronden onaanvaardbaar/niet ideaal. De bronnen zijn tot stand gekomen in koloniale overheersing en hedendaags hergebruik daarvan is uit den boze. Dit deel van de experts suggereert een andere basis te nemen bij het mogelijk maken van naamswijziging in verband met het slavernijverleden. Zij hebben bij eventueel hergebruik van de beschikbare registers ook zorgen over het mogelijk uitsluitende karakter van hergebruik van de registers.

Een van de experts vatte het als volgt samen:

“De registraties lijken [bij hergebruik als basis voor naamswijziging] primair een ‘bewijs-functie’ te krijgen om iemands grondslag voor naamswijziging te kunnen beoordelen. Dat vind ik een problematische en eigenlijk ook kwalijke vorm, omdat verreweg het grootste deel van de registraties buiten enige zeggenschap van de geregistreerden plaatsvond. Slaafgemaakten werd letterlijk hun identiteit ontnomen door ze een label op te plakken dat niet door henzelf was gekozen. Als dergelijke pijnlijke registraties worden gepromoveerd

tot bewijsbronnen om te bepalen of iemand wel of niet in aanmerking komt voor juridische naamsverandering (als je naam erin voorkomt dan mag het?) leidt dit in mijn ogen tot het continueren van koloniaal onrecht door dubieuze onvolledige bronnen deze status te geven. Er zijn andere en minder dubieuze manieren om de relatie van iemand tot koloniaal- en potentieel slavernijverleden (met hoge mate van waarschijnlijkheid) aan te tonen.”

Een ander noemt het een:

“Regelrechte valse start als de Nederlandse overheid ervoor zou kiezen om bij eventuele verzoeken tot naamswijziging een bewijs uit de beschikbare registers te vragen. Stel dat je toevallig niet in die registers voorkomt?! We kunnen nazaten van slaafgemaakten niet ‘straffen’ voor het feit dat er toevallig van hún voorouders geen data zijn. De intentie die uit de mogelijkheid tot naamswijziging op basis van een verband met het slavernijverleden spreekt, is goed. Daarmee wordt rechtgedaan aan zaken die in het verleden fout zijn gelopen. Namen vormen een belangrijk onderdeel van de erfenis van het slavernijverleden. Maar de mogelijkheden voor naamswijziging moeten voor alle nazaten van slaafgemaakten hetzelfde zijn en niet afhankelijk gemaakt worden van het voorkomen in een register. Iedereen die last heeft van zijn of haar achternaam, met voorouders in de koloniale gebieden moet welkom zijn. Mensen zullen zo’n verzoek trouwens niet licht indienen, daar gaat een heel proces aan vooraf.”

4 Voormalige Nederlandse Antillen: volledigheid en bruikbaarheid van beschikbare overzichten

In dit hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvragen in de context van de voormalige Nederlandse Antillen. In paragraaf 4.1 bespreken we de beschikbare registers van familienamen die we via de literatuur en de experts op het spoor gekomen zijn. In paragraaf 4.2 bespreken we de mogelijke aanvullingen op de registers die de experts genoemd hebben. In paragraaf 4.3 gaan we in op de compleetheid, de betrouwbaarheid, de bruikbaarheid en de geschatte orde van grootte van de beschikbare overzichten voor de Nederlandse Antillen. De experts hebben hun inzichten via de mail en in een expertmeeting tot uiting gebracht. Daarnaast heeft een aantal experts over naamgeving op de Nederlandse Antillen gepubliceerd. In dit hoofdstuk gebruiken we citaten van de experts uit de expertmeetings geanonimiseerd. Bij citaten van websites en uit gepubliceerd materiaal wordt uiteraard de bron vermeld. Vooraf geven we hieronder de achtergrond waarbinnen naamtoekenning in dit gebied ten tijde van de (afschaffing van de) slavernij heeft plaatsgevonden. Daaruit blijkt ook het verband tussen de familienamen en het Nederlandse slavernijverleden in dit gebied.

De relatie van de achternamen op de voormalige Nederlandse Antillen met het slavernijverleden

De Nederlandse Antillen bestonden in de tijd dat slavernij nog niet afgeschaft was uit zes eilanden: de drie bovenwindse eilanden - Sint Eustatius, Sint Maarten en Saba - en de drie benedenwindse eilanden – Aruba, Bonaire en Curaçao. Over het proces van achternaamgeving bij manumissie (voor 1863) en emancipatie (vanaf 1863) op de Antillen weten we minder dan over dat proces in Suriname. Bovendien is wat we weten vaak nog niet via publicaties openbaar (wel staat er veel op de websites van de genealogenvereniging) en gaat de kennis met name over de situatie op de grote eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao. De geraadpleegde experts vermoeden dat het proces van naamgeving ook op de Antillen in handen was van koloniale bestuurders en voormalig eigenaren (zie verder de inleiding van hoofdstuk 3 en bijvoorbeeld Koten, 2022). Ook hier gold destijds de Nederlandse wetgeving, al was de administratie wellicht wat minder strak geregeld dan in Suriname.

In dit gebied is in de aard van de meeste gegeven familienamen de hand van de op de Antillen belangrijke Spaans/Portugese Rooms Katholieke Kerk terug te zien. Mede door de sterke aanwezigheid van het geloof en de kerk in de Antilliaanse samenleving – is in dit gebied vaak gekozen voor de voornaam van een voormoeder als achternaam, een metroniem heet dat in genealogisch onderzoek: *Martina* kwam veel voor (evenals de spellingsvarianten daarvan *Martes*, *Marijn*, *Martien*) (op Curaçao en Aruba op nr. één waarschijnlijk vanwege de populariteit van een missionaris Martinus genaamd), maar ook *Martha*, *Cicilia*, *Francisca*, *Mercelina*, *Rosalia* en Nederlands aandoende namen als *Cijntje* (*Sientje*), *Pieterrella* en *Geertruida*. Die voornamen waren in de doop-, trouw- en begraafboeken van de katholieke kerk al als familienaam aanwezig. Verder zijn er op de Antillen bij emancipatie ook familienamen als *Girigori*, *Jantji*, *Balentien*, *Maduro* en *Croes* gegeven. En komen ook hier neerbuigender

– na vrijlating gegeven – achternamen voor als *Kleinmoedig*, *Vlijtig*, *Scherptong*, en *Kibbelaar* (Brouwer, 2000; Latour, 1936; Monsanto, 2009 en 2022) En op de Antillen zijn achternamen te vinden die verwijzen naar een witte vader: bijvoorbeeld *Sambo* (algemene scheld-benaming van een kind van een zwarte vrouw en 'mulat' of witte man), *Rooispruit* (kind van een man die Rojer heette) en *Adoptie*. Familienamen die verwijzen naar Antilliaanse landgoederen (boerderijen), en beroepen in de havens en scheepvaart, sectoren waarin slaafgemaakten te werk werden gesteld, zijn op de Nederlandse Antillen in de minderheid.⁹ Het vaakst komen de katholieke voornamen van voormoeders voor, die zich tot achternaam ontwikkelden.

De experts stellen dat slavernij op de Nederlandse Antillen destijds minder alom tegenwoordig was dan in Suriname. Dat wil zeggen dat een veel kleiner aandeel van de bevolking rond de afschaffing van de slavernij een tot slaafgemaakte was.¹⁰ De experts schatten in dat op de Antillen circa een derde van de bevolking in slavernij heeft geleefd. Daarnaast kwam het op de Antillen veel voor dat slaafgemaakten tussen de Caraïbische eilanden en/of naar het vasteland van Zuid-Amerika verhuisden - of gedwongen werden verplaatst. Soms naar een gebied van een andere koloniale mogendheid, dan de Nederlandse. De nakomelingen van voormalig slaafgemaakten in de Antilliaanse context kunnen daardoor mensen zijn, die hun naam via een andere koloniale overheid (bijvoorbeeld Groot-Brittannië of Frankrijk) hebben gekregen.

Op de bovenwindse eilanden waren andere koloniale mogendheden dan de Nederlandse dichtbij. De Britten en de Fransen schaften de slavernij eerder

⁹ Alle experts gehoord hebbende vermoeden wij als onderzoekers dat er op de Antillen iets meer ruimte was voor slaafgemaakten – dan in Suriname- om bij vrijlating een zelf naar voren gebracht achternaam te kiezen. Dit is een eerste indruk die uiteraard nader wetenschappelijk onderzoek en checken vereist.

¹⁰ Dit ondanks het feit dat Curaçao lange tijd een belangrijke overslagplaats vormde in de handel in tot slaafgemaakten.

af dan de Nederlanders, respectievelijk in 1833 en in 1848. Het eiland Sint Maarten werd gedeeld met de Fransen: daar liep een aantal slaafgemaakten in 1848 weg van het Nederlandse naar het Franse deel. Deze context maakt dat de emancipatieregisters van de bovenwindse eilanden en in het bijzonder die van Sint Maarten, ook als ze teruggevonden worden - uit de aard der zaak - minder volledig (zullen) zijn qua aantallen voormalig slaafgemaakten dan die voor de benedenwindse eilanden en Suriname.

4.1. Beschikbare registers

Voor de Nederlandse Antillen zijn er vijf typen relevante overzichten genoemd, die naar aanleiding van moment en context zijn georganiseerd. Ze gelden als bronnen voor familienamen, die in verband met slavernijgeschiedenis van de Nederlandse Antillen gebracht kunnen worden. Het gaat om vier direct relevante overzichten en de aanvullende kerkelijke registers:

Direct relevante registers om het verband tussen namen en slavernijverleden in op de Antillen vast te stellen:

- Slavenregisters, voor 1863.
- Samengestelde bronnen over de slaven en families van Aruba, Bonaire en Curaçao waarin o.a. slavenregisters zijn verwerkt.
- Manumissieregisters, voor 1863.
- Emancipatieregisters, 1863: registers die ten behoeve van de vergoeding aan eigenaren werden aangelegd bij de afschaffing van de slavernij in 1863.

Aanvullend relevante registers in het kader van het verband tussen namen en slavernijverleden op de Nederlandse Antillen:

- De doop-, trouw-, en begraafboeken van de katholieke en andere kerken op de Nederlandse Antillen.

Voor de benedenwindse eilanden - Aruba, Bonaire en Curaçao - is er nu reeds relevant bronnenmateriaal ontsloten: op papier en digitaal. Deze bronnen tezamen kunnen volgens de experts naar schatting voor de helft tot twee derde van de gegeven namen bewijs leveren van een verband tussen geslachtsnaam en slavernijverleden. Voor namen tot stand gekomen op Curaçao is er het meest terug te vinden: dat materiaal is in drie specifieke databestanden online te vinden (twee via het Nationaal Archief in Den Haag en één via het Nationaal Archief in Curaçao, zie verder in de paragraaf 4.2.3) en op de site <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-en-de-nederlandse-antillen-vrijverklaarde-slaafgemaakten> komen nog eens 1000 personen van Curaçao.

Voor de bovenwindse eilanden – Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten - zijn er zeer weinig ontsloten bronnen beschikbaar die het verband tussen achternaam en slavernijverleden kunnen bevestigen. Het Nationaal Archief in Nederland staat in samenwerking met onderzoekers van de Radbouduniversiteit aan het begin van de ontsluiting van overzichten in verband met Sint Eustatius en er zijn wat zogeheten 'slavenregisters' van Sint Maarten bewaard gebleven. Maar daar blijft het dan ook bij.

Wat Sint Maarten betreft, noemen de experts wel de mogelijkheid die de aanvullende kerkelijke archieven van de Methodisten zouden kunnen bieden: de doop-, trouw- en begraafregisters van deze kerk zouden waarschijnlijk niet direct het verband tussen achternaam en slavernij aantonen, maar geven wel belangrijke informatie over familieverhoudingen. De methodisten, zo vertellen de experts ons, waren tegen de slavernij. Zij gaven op Sint Maarten ook slaafgemaakten de kans om te trouwen. Op deze manier werden mensen 'volledig mensen' en werden familiebanden en dergelijke erkend. Dat was destijds omstreden bij eigenaren en het koloniaal bestuur op het eiland, in wier administratie namen van vaders taboe waren. Zoals al eerder in deze verkenning in de context van Suriname naar voren is gebracht, kunnen via registers van kerken en geloofsgemeenschappen familieverbanden opgespoord worden. Hoe

minder emancipatieregisters er beschikbaar zijn in een historisch geografische context, hoe belangrijker de kerkelijke archieven worden voor de nakomelingen die op zoek zijn naar roots en naamgeving.

4.1.1. Beschikbare registers voor Aruba: 'slavenregistraties'

Voor Aruba zijn de registers die verwijzen naar achternamen van (ex-) slaafgemaakten door Rosa M. Arends bewerkt in de papieren publicatie:

Registro di Esclavo: Liberacion, Nacemento y Fayecimento / The Slave Register: Liberation, Birth and Death. Aruba 1840-1863 (Oranjestad 2015).

Dit werk bevat drie verschillende soorten 'slavenregistraties': 'Slaven die werden bevrijd op 1 juli 1863', 'Slaven die geboren zijn tussen 1840-1863' en 'Slaven die zijn gestorven tussen 1840-1863'. Arends bracht circa 600 personen met naam en toenaam in beeld. Er zijn aanvullingen op dit papieren register in voorbereiding. Van Aruba staan er ook nog eens 120 personen op: <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-en-de-nederlandse-antillen-vrijverklaarde-slaafgemaakten>.

4.1.2. Beschikbare overzichten voor Bonaire: binnen de website [bonairefamily](https://www.bonairefamily.com/)

Ook voor Bonaire is er een overzicht van achternamen van (ex-) slaafgemaakten beschikbaar. Dat is gedigitaliseerd en toegankelijk via de website <https://www.bonairefamily.com/> Historici Okke ten Hove en Christel Monsanto stellen dat dit register – gebaseerd op de burgerlijke stand en de emancipatieregisters van Bonaire - dé bron is voor alle namen die wat met Bonaire te maken hebben. Deze website is gemaakt door John Gerard Schermer; en is

gebaseerd op genealogisch onderzoek (1993-2006).¹¹ Er staan namen van circa 10.000 personen op. Dit zijn niet allemaal slaafgemaakten. Naar schatting van de experts in deze verkenning, is een derde van de Antilliaanse bevolking betrokken geweest bij slavernij; dat zou betekenen dat maximaal circa 3500 personen op dit overzicht een naam hebben die verband houdt met het slavernijverleden. Schermer heeft bij zijn onderzoek uitsluitend gebruik gemaakt van authentieke documenten van het Centraal Historisch Archief te Curaçao, het Nationaal Archief te Den Haag (voorheen Algemeen Rijksarchief) en het archief van de Burgerlijke Stand van Bonaire.

- De gegevens over de slaven van de West-Indische Compagnie (WIC) komen uit de inventarislijsten van de WIC in het Nationaal Archief te Den Haag.
- Gegevens over vrije personen en over slaven die hun vrijheid verkregen zijn gehaald uit de registers van Geboorten, Huwelijken en Overlijden te Bonaire tussen 1830 en 1900.
- Gegevens over gouvernementsslaven (katibu di Rei) en particuliere slaven (katibu di Shon) zijn verkregen uit de correspondentie met het Ministerie van Koloniën, bewaard in het Centraal Historisch Archief te Curaçao.

De website bestaat uit twee delen: **Namen van alle bewoners tussen 1700 en 1900 en Ontwikkeling Bonaireaanse families. Namen van alle bewoners tussen 1700 en 1900** is onderverdeeld in vier categorieën van families.

- A Slaven van de Westindische Compagnie (WIC) 1700-1791
- B Gouvernementsslaven 1800-1863
- C Particuliere slaven 1800-1863
- D Vrije personen 1800-1900

¹¹ Volgens de makers van de site was de computer onmisbaar om vanuit het personenregister, ruim 10.000 personen, tot afzonderlijke gezinnen te komen. Personen die niet in gezinsverband gebracht kunnen worden, komen niet voor in dit bestand. En ook namen zonder voldoende gegevens zijn vooralsnog niet opgenomen.

A De slaven van de WIC zijn nog onder te verdelen in vier groepen:

1. Slaven die gezinnen vormen en zo als de basis van de Bonaireaanse gemeenschap gelden.
2. Slaven die in deze periode gekocht zijn.
3. Slaven met een van oorsprong Afrikaanse naam.
4. Slaven met een creoolse naam.

B In 1791 toen de WIC ophield te bestaan zijn alle slaven overgenomen door het gouvernement en daarom vinden wij deze slaven tot 1863 voortaan op de inventarislijsten van het gouvernement.

C De derde categorie zijn de particuliere slaven. In 1863 ontvingen alle slaveneigenaren van het gouvernement de som van 400 florijn per slaaf. De borderellen (zie lijst 7) hielpen ons aan gegevens over deze groep slaven.

D De laatste categorie zijn de vrije personen die na 1791 toestemming van de overheid hadden gekregen om zich op Bonaire te vestigen.[...]De eerste slaven in familieverband werden geregistreerd in 1744. Op deze inventarislijst komen voor het eerst achternamen voor. Enkele voorbeelden zijn: Anthonica, Anthony Bomba, Coffie, Datto, Domacasse, Frans, Goeloe, Janga, Wang. Deze namen komen [...] over als een constructie in alfabetische volgorde. Zij kunnen tot de eerste gezinnen gerekend worden, omdat enerzijds hun nageslacht op Bonaire is geboren en anderzijds er geen voorouders van hen op Bonaire aanwezig waren.

4.1.3. Curaçao

Van de namen van ex-slaafgemaakten op Curaçao zijn relatief veel registers beschikbaar die ook digitaal raadpleegbaar zijn. De Nationale Archieven van Nederland en Curaçao hebben de volgende bestanden online.

Bij het Nationaal Archief in Den Haag zijn de volgende bestanden via de website te raadplegen:

- [Curaçao: Slavenregister en emancipatieregisters - Nationaal Archief](#) (naast het 'slavenregister' ook de nog aanwezige emancipatienamen van Curaçao uit 1863): 4.208 personen. (incomplete).
- Achternamen die mensen kregen bij de afschaffing van de slavernij op Curaçao staan in: [Curaçao: Vrij van Slavernij \(manumissies\) | Nationaal Archief](#) (manumissienamen Curaçao vóór 1863): 21.500 inschrijvingen in de 'slavenregisters' die gaan over 13.000 individuele personen.

Bij het Nationaal Archief van Curaçao is het volgende bestand raadpleegbaar waarin circa 21.000 registraties van slaafgemaakten vanaf 1839 zijn opgenomen en nog eens circa 4000 bij emancipatie in 1863 vrijgemaakte slaafgemaakten:

Slavenregister - Nationaal Archief Curaçao <https://www.nationaalarchief.cw/api/picturae/slavenregister/persons>.

We hebben het niet tot in detail gecheckt, maar zeer waarschijnlijk staan in dit bestand dezelfde namen als in de bestanden van het Nationaal Archief in Den Haag. Het Curaçaose bestand heeft volgens de archivaris van het Nationaal Archief in Curaçao namelijk als bron gefunctioneerd voor de overzichten die bij het Nationaal Archief in Den Haag op de website staan. Max Scriwanek, de directeur van het Nationale Archief in Curaçao, stelde in 2019 dat register steeds weer uitgebreid kan worden zodra er nieuw materiaal beschikbaar komt. Voor dit uitbreidingsproject hebben de onderzoekers – wetenschappers, antropologen, archeologen en geschiedkundigen – de naam *Sablíka* gekozen. *Sablíka* was de vriendin van verzetsstrijder Tula, de slaafgemaakte die op maandag 17 augustus 1795 bij zijn eigenaar meldde dat hij werk weigerde en zo een slavenopstand organiseerde met een beroep op de Franse idealen vrijheid, gelijkheid en broederschap (Nederland was net in Franse handen gevallen) – en een appèl op een diep religieus besef, dat alle mensen door God geschapen zijn

en dus elkaar niet als beesten mogen behandelen. De opstand werd na een maand gesmoord. (Hendriksen).¹²

Compleetheit van materiaal voor Curaçao

Voor Curaçao is twee derde van het emancipatieregister bewaard gebleven, dus dat is een redelijke, maar geen complete lijst van alle namen die in 1863 toegekend zijn op Curaçao.

1. <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/curacao-slaven-en-emancipatieregisters-1839-1863>.

Website Nationaal Archief: *de emancipatieregisters (Registers der vrijgelatenen) uit 1863 zijn niet meer compleet. Curaçao werd in 1863 ingedeeld in vijf districten. In het Nationaal Archief Curaçao zijn alleen de emancipatieregisters voor het stadsdistrict (1e district) en het 3e district van Curaçao (het gebied ten noordwesten van Willemstad) aanwezig. De registers van de andere drie districten ontbreken. In de twee emancipatieregisters staan 4.208 mensen ingeschreven. Na vergelijking van de emancipatieregisters met het slavenregister en de borderellen (overzichten van eigenaars en hun slaafgemaakten uit 1862) blijken er ongeveer 2.750 mensen te ontbreken in de emancipatieregisters.*

¹² Journalist Kim Hendriksen schreef bij beschikbaar komen van dit overzicht: Het lanceren van het Slavenregister vult een grote leegte in de slavernijgeschiedenis van Curaçao, nu dat iedereen online zijn of haar voorouders kan opzoeken. Dat zegt Frank Quirindongo, voorzitter van het Slavernij Platform en Erfenis van de Slavernij. "Pas door je verleden te kennen, kun je jezelf begrijpen." Op 17 augustus 2020, exact 225 jaar nadat de grote slavenopstand onder leiding van verzetsstrijder Tula begon, zijn acht slavenregisters online gepubliceerd. [later aangevuld met de emancipatieregisters, mvdk...] Volgens Geschiedkundige Jeanne Henriquez kan het zoeken in de registers ertoe leiden dat familieleden voor het eerst kennis maken met elkaar. [...] De oude archieven, die oorspronkelijk met de handgeschreven waren in verschillende boeken, geven onder andere aan wie er voor 1863 gestorven zijn en wie er gevlucht zijn. Henriquez: "De acht registers geven ook aan hoeveel generaties er op één plantage gebleven zijn. Nu dit archief online staat, is het makkelijker om informatie te verifiëren." Quirindongo en Henriquez weten als onderzoekers het online archief te raadplegen. Om het Slavenregister toegankelijk te maken voor iedereen, zal het Nationaal Archief [...] online cursussen geven over hoe er gezocht moet worden in de database.

2. <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/curacao-vrij-van-slavernij-manumissies-1722-1863>.

Website Nationaal Archief: In totaal bestaan de slavenregisters van Curaçao uit acht boeken, met in totaal 1.070 folio's (pagina's). Ter vergelijking: Van Suriname zijn 43 slavenregisters overgeleverd met bijna 15.000 folio's. In Suriname zijn slavenregisters bijgehouden sinds 1826 en heeft elke eigenaar zijn/haar eigen pagina. Op Curaçao werkt men tussen 1839 en 1863 in dezelfde serie boeken. Op pagina's in deze serie staan vaak meerdere eigenaren. Het Curaçaose slavenregister bevat informatie die tot 1848 ontbreekt in de Surinaamse slavenregisters. Zo staat bij elk persoon het geboortjaar en de naam van de moeder vermeld. Ook wordt bij aankoop of verkoop vrijwel altijd vermeld op welk folionummer (pagina) iemand is af- of bijgeschreven. Dit maakt het uitzoeken van families in vrouwelijke lijn in de Curaçaose slavenregisters makkelijker. In totaal staan er 21.500 inschrijvingen in de slavenregisters van Curaçao. Omdat mensen die verkocht werden meerdere keren terugkomen in dit register, gaat het om ongeveer 13.000 individuele personen die tussen 1839 en 1863 in Curaçao in slavernij leefden.

In een mail aan de onderzoekers van deze verkenning vertelde een historicus : *Van de ruim 7.000 personen die in 1863 op het eiland Curaçao de vrijheid kregen en een familienaam ontvingen werden er net iets meer dan 4.200 personen in de Emancipatieregisters teruggevonden. Kortom, net als de slavenregisters van Suriname zijn de Emancipatieregisters van het eiland Curaçao incompleet. [...] Ik probeer het [completeren] zo snel mogelijk af te ronden. De schatting is dat door de bronnen die ik voor die reconstructie raadpleeg het verlies van zo'n 2.800 personen kan worden teruggebracht tot rond de 1.000. Ook die gegevens gaan naar het CBG.*

3. De verloren gegane gegevens van Curaçao vallen volgens historici en genealogen derhalve te reconstrueren. Een deel daarvan is al aan het CBG gegeven voor hun website *WieWasWie* (<https://www.wiewaswie.nl/>). Het andere deel is onder behandeling.

4.2. Mogelijke aanvullingen: via kerkelijke archieven en digitalisering

De experts benadrukken dat het onder andere in verband met de eventuele bruikbaarheid van de registers, van belang is om de overzichten in de context van de Nederlandse Antillen zoveel mogelijk te completeren en te digitaliseren. Zij achten dat deels, maar niet helemaal volledig mogelijk. Een archivaris van het Nationaal Archief in Den Haag stelde:

"Nu het materiaal rond Curaçao beschikbaar is, willen we gaan beginnen aan de andere eilanden, ook om de emancipatieregisters en de burgerlijke stand daarvan te gaan publiceren."

De experts van slavernijgeschiedenis op de Antillen wijzen daarnaast op de noodzaak van bestudering ontsluiting van de katholieke kerkarchieven op de Nederlandse Antillen archieven in dit gebied De DTB-registers op Curaçao (doop-, trouw en begraafboeken) die door de Rooms Katholieke Kerk werden bijgehouden zouden voor Curaçao in dit verband een goede complementering of controle kunnen zijn. Ware het niet dat deze verloren zijn gegaan bij de grote brand van het Bisschoppelijk Paleis in Otrobanda op 30 mei 1969.

Voor de andere eilanden is dit type bron van de katholieke kerken vaak nog wel bewaard gebleven. Op Sint Maarten zijn de doop-, trouw en begraafboeken van de Methodisten beschikbaar. In die kerkelijke bronnen zijn achternamen vindbaar: meestal voornamen van een voormoeder die op den duur als achternaam zijn gaan gelden (vb. Martina). De doopregisters kunnen informatie over het netwerk en de familieverbanden van de gedoopten prijsgeven, evenals beroepen en namen van ouders. De kerkelijke registers bevatten vaak allerlei informatie over de voorheen slaafgemaakten. Daarmee zijn deze ook deze bronnen belangrijk voor mensen en gemeenschappen die heden ten dage op zoek zijn naar hun roots. Deze bronnen kunnen voor eilanden op de Antillen waar geen emancipatieregisters teruggevonden zijn, cruciaal zijn voor het

aantonen van een verband tussen geslachtsnaam en slavernijverleden. De experts, die wij gesproken hebben voor deze verkenning, geven aan dat het bestuderen van deze archieven gespecialiseerde opleiding, vaardigheden en deskundigheid vereist. Verder wijzen zij er op dat vooral via online toegankelijk materiaal eventuele verzoeken tot naamswijziging kunnen worden ingediend en in behandeling worden genomen. Voor de Antillen zijn er minder overzichten online toegankelijk dan voor Suriname.

4.3. Samenvattend antwoord op de onderzoeksvragen voor de Antilliaanse context

Beschikbaar materiaal voor context Nederlandse Antillen: divers, niet compleet, wel betrouwbaar

In de tweede slavernijcontext die we in deze verkenning via de expertmeetings, de interviews, de archieven en de literatuur bestudeerd hebben – de Nederlandse Antillen- hebben we vooral voor Aruba (Arends, 2004), Bonaire (via een online database over Bonaireaanse families) en Curaçao (drie online registers van personen gevonden die behoorden tot de groep slaafgemaakten. Ook hier spelen in de beschikbare informatie over achternamen van slaafgemaakten, de slavenregisters, manumissieregisters en emancipatieregisters een grote rol. De experts schatten dat met de beschikbare overzichten de helft tot twee derde van de achternamen van tot slaafgemaakte en vrijgemaakte personen op de Nederlandse Antillen zijn gedekt. Het gaat hier naar schatting om in totaal maximaal 21.500 personen; we weten niet precies om hoeveel namen het gaat.

In de op dit moment beschikbare registers voor Nederlandse Antillen ontbreekt een groot deel van de achternamen van tot slaafgemaakten en vrijgemaakten. Voor de bovenwindse eilanden – Sint Eustatius, Sint Maarten en Saba zijn er tot op heden geen overzichten van namen publiek toegankelijk. De experts stellen dat het materiaal over namen van slaafgemaakten in de Nederlandse

Antillen aanvulling behoeft, zowel in geografische zin, als qua bronnensoort. Die aanvullingen zijn deels in de maak, maar een deel zal nooit tot stand kunnen komen, omdat het bronnenmateriaal daarvoor simpelweg niet bewaard is gebleven, of omdat het bij een andere postkoloniale mogendheid ligt (Frankrijk, Engeland). De beschikbare overzichten zijn momenteel dus niet compleet, maar zullen dat ook nooit worden. In de emancipatie- en manumissieregisters over Curaçao is sowieso een derde van de personen waar het om gaat kwijtgeraakt.

Wat er aan registers en overzichten is, is historisch zeer betrouwbaar volgens de experts. Dat wil zeggen dat alle geslachtsnamen die op de direct relevante registers en publicaties voor Curaçao en Aruba staan verband houden met het slavernijverleden. In de website over families en familienamen op Bonaire staan ook geslachtsnamen die geen verband houden met slavernij, maar de relevante namen zijn er wel uit te selecteren. Op de Antillen is slavernij niet zo dominant aanwezig geweest als in de samenleving als in Suriname.

Aanvullende bronnen uit kerkelijke archieven beschikbaar, nog niet verwerkt tot overzicht

Voor de Antillen zijn de doop- trouw- en begraafboeken in de kerkelijke archieven van groot belang ter aanvulling van de beschikbare registers: de archieven van de methodisten en van de Spaans katholieke kerk zijn in dit verband genoemd. Deze boeken bevatten veel namen van voormoeders; namen die later -bij vrijmaking- als achternaam/geslachtsnaam zijn gaan fungeren. In de kerkelijke archieven is het verband tussen de familienaam en het slavernijverleden niet altijd direct terug te vinden, maar historici en genealogen denken dat dat verband met enige kennis van zaken wel degelijk vast te stellen valt. Om dat verband beschikbaar te maken, is er gedetailleerde historische arbeid nodig, die dan weer omgezet zou kunnen worden in handzame overzichten.

Bruikbaarheid in het kader van eventuele verzoeken tot naamswijzigingen

Technische overwegingen

In relatie tot eventuele verzoeken tot naamswijziging in verband met het slavernijverleden valt er in de beschikbare registers over de Nederlandse Antillen technisch gezien deels bewijsmateriaal op te halen. Alle geslachtsnamen, die op de direct relevante overzichten staan, houden verband met het slavernijverleden. De gevonden overzichten zijn echter niet geïntegreerd tot één register – één overzicht is nog op papier (Aruba), en bij een ander overzicht moet de selectie van namen van tot slaafgemaakten nog uit een groter geheel gehaald worden. Daarmee is het beschikbare materiaal voor een uitvoeringsorganisatie in naamswijzigingen vrij arbeidsintensief om te raadplegen.

Ook de experts over de Antillen wijzen daarnaast op de mogelijkheid van geslachtsnamen, die wel degelijk verband houden met slavernij, maar die niet voorkomen in de momenteel beschikbare registers. Als nakomelingen van slaafgemaakten op de Antillen een verzoek tot naamswijziging zouden willen doen, dan kan men geluk of pech hebben wat betreft de beschikbaarheid van historische bronnen die dat verband vaststellen. Want het beschikbare materiaal is verre van compleet en zeer afhankelijk van het eiland waar de voorouders in slavernij hebben gezeten. De administratie van namen en het behoud van bronnen daarover, is voor het Antilliaanse gebied (met het karakter van een eilandengroep) minder eenduidig en systematisch verlopen dan in Suriname. De experts vragen zich in deze context, nog meer dan in de Surinaamse context, af wat er uitvoeringstechnisch gezien moet gebeuren met naamswijzigingsverzoeken van nakomelingen die niet – als zodanig – in de huidige beschikbare registers terug te vinden zijn. Voor de Antillen speelt nog meer mee dat er vele gevallen van naamsverbastering zijn geweest op de Antillen – voor en na vrijmaking- en ze zijn niet altijd te volgen in de beschikbare registers.

Maatschappelijke overwegingen

Volgens de experts, die in contact staan met de gemeenschappen van nazaten van tot slaafgemaakten op de Nederlandse Antillen, is de behoefte aan de mogelijkheid tot naamswijziging in die gemeenschappen niet groot, zeker niet op de Antillen zelf. Op de eilanden leeft het thema niet, of nauwelijks. Men is met andere aspecten van het slavernijverleden bezig en kijkt zelfs een beetje wantrouwend naar de naamswijziging-discussie: *'Alsof we afstand zouden moeten nemen van een naam die verwijst naar het slavernijverleden? Dat lijkt me een beetje vreemd. Moet er iets weggepoetst worden van Nederland?'* Als er al behoefte aan naamswijzigingen is in verband met het slavernijverleden, dan vermoedt men dat die groter is op het zogeheten *zevende eiland* (i.e. Nederland op het Europese continent).

Ongeacht de behoefte speelt ook in de Antilliaanse context het thema van in- en uitsluiting van naamswijziging op grond van ongelijke toegang tot bronnen die het verband tussen slavernijverleden en achternaam kunnen vaststellen. Zoals een van de experts van deze context het verwoordt: *'het lijkt me niet goed als het verschil in archieven en het behoud van bronnen, ongelijkheid in de hand zou werken in de hedendaagse maatschappij'*.

5 Voormalig Nederlands-Indië en het octrooigebied van de VOC: beschikbare overzichten en bruikbaarheid

In dit hoofdstuk beantwoorden we de drie onderzoeksvragen in de context van de voormalige kolonie Nederlands-Indië. In paragraaf 5.1 bespreken we het beschikbare materiaal over familienamen die we via de literatuur en de experts op het spoor gekomen zijn. In paragraaf 5.2 bespreken we de mogelijke aanvullingen op de eventuele registers en overzichten. In paragraaf 5.3 gaan we in op de compleetheid, de betrouwbaarheid, de bruikbaarheid en de geschatte orde van grootte van het beschikbare relevante materiaal. Ook voor deze context hebben we met de inbreng van de experts onderzocht of er één of meer (geaccepteerde) register(s) of overzicht(en) van geslachtsnamen zijn, die verband houden met het Nederlandse slavernijverleden in dit gebied. De experts hebben hun inzichten via de mail en in een expertmeeting aan ons doorgegeven. Daarnaast heeft een aantal experts over slavernij in Nederlands-Indië gepubliceerd; zij hebben hun materiaal over familienamen in interviews en op de mail toegelicht.

Slavernij in voormalig Nederlands-Indië en het octrooigebied van de VOC

Volgens de meest recente inzichten is koloniale slavernij in dit gebied begonnen met de activiteiten van de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC). Slavernij was in het octrooigebied van de VOC al vroeg aanwezig en ook op grote schaal. Meestal hadden de lokale vorsten hier de hand in, maar ook koloniale slavernij kwam voor, al heeft die samenleving in dit gebied niet gedomineerd. (Baaij, 2021; Bosma en Van Langen; Van Rossum 2015; Schrikker, 2021).

Historici hebben lang gedacht dat slavernij in de oostelijke koloniën vooral in stedelijke huishoudens zou hebben plaatsgevonden waarbij de 'bedienden' veel bewegingsvrijheid genoten. De historicus Matthias van Rossum heeft het bestaande beeld ontkracht. Hij benadrukt dat werknemers van de VOC en WIC – van officier tot matroos – als particulier in grote getale geld verdienen met handel in slaafgemaakten (Van Rossum, 2015). Historicus Pim de Zwart betoogde onlangs in een artikel in *Trouw* dat we bij bestudering van het slavernijverleden niet moeten vergeten om ook de slavernij in voormalig Nederlands-Indië (in landbouw/op plantages) te bestuderen (De Zwart, 2022).

Hoewel we er nog niet zo veel van weten, behoort ook de internationale handel in slaafgemaakten en de onvrije arbeid in Nederlands-Indië tot het Nederlandse slavernijverleden (zie o.a. Van Rossum, 2015; Ponte, 2018; Van der Valk 2022). De geschiedenis van Nederlands-Indië staat voor aanzienlijke aantallen slaafgemaakte (families): in het jaar 1750 bijvoorbeeld waren er 74.000 slaafgemaakten in vestigingen van de VOC. Ook op de Molukken had de VOC zich gevestigd. De koloniale slavernij was volgens de experts niet dominant in deze contreien. In de interviews voor deze verkenning schatten zij dat circa 5% van de bevolking in dit gebied in koloniale slavernij heeft geleefd.

Ook in Nederlands-Indië is de slavernij rond 1863 afgeschaft. De experts noemen in dit verband het jaartal 1859. Maar uit de verkenning blijkt dat historici niet goed weten wat er gebeurd is met namen bij de emancipatie van slaafgemaakten in de Nederlands Indische en/of Molukse context. Eén historicus zegt dat daar veel meer nader onderzoek naar nodig is, en andere historicus stelt:

De Nederlandse staat heeft betaald voor de vrijgemaakten aan de voormalig eigenaren, ook in Nederlands-Indië, en daar al eerder, in 1859. Maar alleen voor slaafgemaakten binnen de Nederlandse koloniale slavernij. In gebieden die rechtstreeks onder direct Nederlands bestuur stonden moesten mensen vrijkomen. Voor de lokale slavernij gold dat niet.

Het Nationaal Archief in Den Haag schrijft:

In praktijk komt in 1860 alleen een eind aan slavernij in de centraal geregeerde gebieden Java en Madura. In buitenbezittingen leven duizenden Aziaten nog jarenlang in slavernij. Langzaam volgt afschaffing residentie na residentie. Deze vrijmakingen worden telkens volgens eenzelfde recept voltrokken: pas na het betalen van een schadevergoeding van zo'n 30 à 60 gulden door de Nederlands-Indische regering aan de slavenhouder, wordt de slaaf op vrije voeten gesteld - festiviteiten als een feestmaal en concert moesten deze plaatselijke vrijmakingen bezegelen. Om een beeld te krijgen van het tempo waarin deze afschaffingen zich voltrokken: in het Sumatraanse gebied Samosir, de laatste plek in de archipel waar slavernij officieel uitgebannen werd, werden lijfeigenen pas in 1914 op vrije voeten gesteld.¹³

In de verkenning stelt een historicus met veel ervaring in het toegankelijk maken van emancipatieregisters:

Er was in Nederlands-Indië geen bevolkingsregistratie zoals die in Nederland bestond, alleen voor Europeanen was die er. Mensen die vrij kwamen, werden automatisch 'inlanders' en dan werden ze niet meer geregistreerd door de koloniale overheid. Deze mensen en hun namen zijn niet meer terug te vinden en ook niet te linken aan slavernij. Pas later in de 20e eeuw kwam er een bevolkingsregistratie op gang maar dat is voor de verkenning niet van belang. Namen zoals Allie van de Molukken zijn soms nog wel herleidbaar, dat zijn dan mensen die ergens anders terecht zijn gekomen. Via Zuid-Afrika en de overzichten daar, zijn misschien zulke namen wel bewaard gebleven. Maar dat durf ik niet te zeggen.

Hieronder bespreken we de genoemde registers en overzichten voor deze context. Het beschikbare materiaal is zeer spaarzaam.

5.1. Beschikbaar materiaal: van enkele steden slavenregisters en één manumissieregister

Voor het octrooigebied van de VOC en Nederlands-Indië - zijn er vier typen mogelijk relevante bronnen genoemd die naar aanleiding van moment en context zijn georganiseerd. Ze gelden als eventuele bronnen voor familienamen die in verband met slavernijgeschiedenis van dit gebied gebracht kunnen worden.

- Het gaat om één direct relevant type overzicht: dat waarin slaven nog voor de verplichte emancipatie van 1859 door hun eigenaar werden vrijgelaten en een (nieuwe) achternaam kregen (manumissieregisters).
- Twee typen bronnen betreffen de handel in en het eigendom van slaven - Akten van Transport, voor 1807, en Slavenregisters, voor 1859.

Aanvullend relevant zijn de volgende bronnen genoemd in het kader van het verband tussen namen en slavernijverleden in het voormalig octrooigebied van de VOC:

- De doop- en trouw- en begraafboeken van de gereformeerde en hervormde kerken, die via de missie naar dit gebied kwamen.
- En Notariële Aktes, waarvan een deel ook gegevens omtrent namen van slaafgemaakten kunnen bevatten.

Voor een aantal steden zijn er 'slavenregisters'; hier en daar is er een overzicht van gemanumitteerden; en er zijn een aantal akten van transport uit de tijd van de VOC gevonden. Alles bij elkaar is het erg fragmentarisch, nog niet voor het grote publiek ontsloten en alleen bij onderzoekers op papier terug te vinden.

5.1.1. Lijst met gemanumiteerden: 1714, Depok

Een voorbeeld van een lijst in verband met manumissie is de lijst van Depokkers. Historicus en antropoloog Nonja Peters (IMES/UvA) -expert transnationale migratie met speciale aandacht voor de Nederlandse geschiedenis in Zuidoost-Azië - heeft in het kader van de erfenis van de VOC de aandacht gevestigd op inwoners van Depok (gelegen op West-Java) die door de VOC gekerstend en tot slaaf waren gemaakt. Bij de dood van eigenaar Cornelis Chastelein werd een aantal van hen in 1714 vrijgemaakt. Chastelein was koopman en VOC-ambtenaar. Hij liet na zijn dood in 1714 zijn landgoed Depok in Nederlands-Indië na aan 150 slaafgemaakten (het werd dus gemeenschappelijk bezit van 150 mensen met door Chastelein toegekende familienamen als: *Bacas, Isakh, Jacob, Jonathans, Joseph, Laurens, Leander, Loen, Sadokh, Samuel, Soedira en Tholense*. (Peters, 2021).

5.1.2. Slavenregisters in Semarang, Manado

De historici Alicia Schrikker en Coen van Galen doen op dit moment onderzoek naar negentiende eeuwse 'slavenregisters' uit verschillende steden op Java, Sulawesi en de Molukken. Zij vertellen:

Het zijn geen complete sets zoals we die voor Suriname en Curaçao hebben, en we hebben ook geen emancipatieregisters gevonden, maar wel fragmenten van het administratieve proces van het tot slaafmaken, van de namen – meestal voornamen – en van de emancipatie. Dat kan informatief zijn. Een deel hebben we al omgezet in een database, in samenwerking met het Tropenmuseum. Voor namen en genealogisch onderzoek zijn deze documenten zeker een interessant begin.

Tot op heden is één register gevonden uit Semarang 1821, en één van Manado 1844. Volgens de experts is dit zeer rijk, maar tegelijkertijd zeer fragmentarisch materiaal (en dus maar een klein deel van het grotere geheel). In de 'slavenregisters' van na 1818 is niet zichtbaar hoe iemand daarvoor heette. En er is ook zelden een achternaam, weleens een toponiem (van Bali). Slaafgemaakten kregen pas een achternaam bij vrijmaking (manumissie of emancipatie).

5.1.3. Sample Datasets op basis van akten van transport VOC: Batavia en Cochin

Historici hebben een zogeheten *sample dataset* gemaakt met de meest voorkomende (voor)namen in de handel in slaafgemaakten in Batavia (akten van transport), achttiende eeuw (Van Rossum en Tosun, 2019). Van Rossum schrijft aan de onderzoekers van deze verkenning in verband met Slaafgemaakte namen in VOC Batavia.

- Het overzicht met 'nieuwe' namen bevat de meest voorkomende namen van slaafgemaakten ná de verkoop in Batavia; het overzicht met 'aanvankelijke' namen bevat de eerdere namen zoals opgegeven door de oude slaveneigenaar bij de verkoop van de slaafgemaakte en voordat de nieuwe slaveneigenaar een nieuwe naam toekende.
- Voor 1309 verkopen van slaafgemaakten werden 223 'nieuwe' namen opgegeven, en 847 'aanvankelijke' namen. De verkopen van deze slaafgemaakten vond plaats tussen zowel Europese en niet-Europese verkopers en kopers. - Tussen de 'nieuwe' namen zien we ook hier weer prominent de namen van maanden of Grieks Romeins mythische figuren. Maar ook bijvoorbeeld 'Bijgeval' en 'Bronswijk' of de namen van plaatsen of plekken van herkomst, zoals 'Balij' en 'Boegis'. Ook niet-Europese namen komen voor, maar ook dit zijn vaak standaard slavennamen, zoals Datang (verwijzend naar komen / welkom).
- Eenzelfde patroon zien we tussen de 'aanvankelijke' namen van de slaafgemaakten, met namen van maanden, maar bijvoorbeeld ook 'Fortuijn', 'Flora', 'Boenga' (bloem), etc.

In dit verband acht Van Rossum ook de namen van door de VOC slaafgemaakten in India van belang: *Hierbij overzichten uit enkele van mijn datasets bijgevoegd van de meest voorkomende namen in de handel in slaafgemaakten (akten van transport en permissies van export) in de VOC stad Cochin (Kochi, Kerala, Zuidwest India), tweede helft achttiende eeuw. Het overzicht met 'nieuwe' namen bevat de meest voorkomende namen van slaafgemaakten ná de eerste verkoop*

in de VOC-vestiging Cochin. Het overzicht met 'aanvankelijke' namen bevat de eerdere namen zoals opgegeven door de oude slaveneigenaar bij de verkoop van de slaafgemaakte en voordat de nieuwe slaveneigenaar een nieuwe naam toekende.

De 'nieuwe' namen (in totaal 2449 varianten) zijn doorgaans namen van de maanden waarin slaafgemaakten gekocht zijn of andere 'Europese' namen. De namen symboliseren de commodificatie van de slaafgemaakten, met varianten als 'Cupido' (NB: helper van de god van de liefde!), 'Utrecht' (omdat de nieuwe eigenaar uit Utrecht kwam), 'Umiliana' (nederigheid) of 'Voldaen'.

- De 'aanvankelijke' namen lijken lokale namen, maar schijn kan sterk bedriegen. Zo verwijst Kurumba (Coeroemba/Koeroemba/Coeroemben) zowel naar een lokale gemeenschap van herders en scheerders, maar lijkt ook gebruikt te kunnen worden om naar een (ondeugend) klein kind te verwijzen. En voor 'Changaren' wordt door google translate in het Malayalam [...] bijvoorbeeld de vertaling 'ketting' gegeven. (Zie: Van Rossum, Geelen, van den Hout en Tosun, 2018; Van Rossum, Geelen, van den Hout en Tosun, 2018).

5.2. Mogelijke aanvullingen: emancipatieregisters, kerkelijke archieven en notariële akten

De experts zijn het erover eens dat in het kader van eventuele verzoeken tot naamswijzigingen het van belang is om ook voor Nederlands-Indië zo spoedig mogelijk de emancipatieregisters te vinden en beschikbaar te krijgen. Als er namen toegekend zijn, zouden die daarin te vinden moeten zijn. Dit naar analogie van de andere contexten.

Verder denken ook experts van deze context dat de Protestante en Gereformeerde kerkarchieven uit dit gebied via de Doop-Trouw en Begraafboeken ook hier een aanvullende rol zouden kunnen hebben. Afhankelijk van wat daarin over werk in slavernij en familieverhoudingen is opgenomen. De Protestante Kerken

Nederland (PKN) is onlangs een project gestart. De Protestantse Theologische Universiteit (PThU) en de Vrije Universiteit doen in samenwerking met de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) sinds 2021 onderzoek doen naar de betrokkenheid van protestantse kerken bij de slavernij en het kolonialisme (Van Beek, 2021). De kwestie van de naamgeving speelt daar vooralsnog geen grote rol in.

Daarnaast benadrukken de experts dat er ook in andere VOC gebieden, zoals Sri Lanka, zich nog materiaal kan bevinden. Dat is dan vaak wel in een Engelse koloniale context. Tot slot noemen de historici notariële aktes als mogelijk aanvullende bron:

"Als binnen de jurisdictie van de VOC iemand een mens wilde verhandelen dan was een notariële akte nodig waarmee bevestigd kon worden dat iemand inderdaad 'rechtmatig slaaf' tot slaafgemaakte was. In de praktijk werd hier heel veel mee gesjoemeld."

5.3. Samenvattend antwoord op de onderzoeksvragen voor Nederlands-Indië en het octrooigebied van de VOC

Beschikbaar materiaal voor de context van Nederlands-Indië: nauwelijks materiaal zeer gefragmenteerd, niet bruikbaar

Voor Nederlands-Indië, de Molukken en het octrooigebied van de VOC zijn er enkele *slavenregisters* in enkele steden gevonden. Deze komen uit de achttiende eeuw en de experts achten ze verre van compleet. Voor de plaats Depok op West-Java is er daarnaast het register van de 150 gemanumitteerden beschikbaar die in 1714 in het testament van Cornelis Chastelein werden vrijgemaakt en zijn plantage gezamenlijk in beheer kregen. Er zijn tot heden geen *emancipatieregisters* beschikbaar/gevonden in verband met slaafgemaakten in Nederlands Indië. Nederlands Indië en de Molukken zijn wat betreft het basismateriaal dat een verband tussen familienamen en slavernijverleden kan aantonen tot

op heden zeer slecht bedeed. Dit kan ook te maken hebben met de kennisachterstand die er over dit gebied is als het gaat om het slavernijverleden. Van de naamgeving na vrijmaking (manumissie en emancipatie) in deze context weten we verreweg het minst, de verzameling van diverse registers staat nog in de kinderschoenen.

Aanvullende bronnen uit kerkelijke archieven beschikbaar, nog niet verwerkt tot overzicht

De kerkelijke en notariële archieven kunnen in deze context hun potentiële aanvullende rol niet vervullen. De registers die beschikbaar zijn in deze context, zijn niet bruikbaar in relatie tot eventuele verzoeken tot naamswijziging. Ze bevatten namen uit de tijd dat slaafgemaakten vooral voornamen kregen.

Bruikbaarheid in het kader van eventuele verzoeken tot naamswijzigingen

Technische overwegingen

Technisch gezien is er te weinig materiaal voor Nederlands-Indië beschikbaar om als basis te kunnen dienen in het kader van de uitvoering bij eventuele verzoeken tot naamswijzigingen. Wat er beschikbaar is, kan de naam register of overzicht niet dragen en is vaak niet openbaar toegankelijk.

Maatschappelijke overwegingen

Genealogen en historici, die contact hebben met de Indische en Molukse gemeenschappen in Nederland, vertellen dat de interesse voor roots en familiegeschiedenis vooral bij de derde generatie aan het toenemen is. Zij verwachten dat, als er meer bekend wordt over het slavernijverleden in de oostelijke koloniën, ook de interesse in de namenkwestie zal groeien. Nu al gebruikt de derde generatie op sociale media soms liever de achternaam die hun oosterse roots verraadt dan de Nederlandse component van de familienaam. De jongere generaties met een bijvoorbeeld een Nederlandse vader en een Indische/Indonesische of Molukse moeder kiezen ervoor om de achternaam van hun moeder op social media te gebruiken en dus niet de Nederlandse geslachtsnaam van hun vader.

De experts over dit gebied vinden dat de actuele behoefte, noch de actuele beschikbaarheid van registers leidend zouden moeten zijn in de uitvoering bij eventuele verzoeken tot naamswijziging. Een van de experts verwoordt het zo:

“Als iemand zich niet prettig voelt bij zijn of haar naam, vanwege een ervaren verband met slavernij, contractarbeid of koloniale overheersing, zou het mogelijk moeten zijn om die naam te veranderen.”

Een van de historici stelt:

“Voor de eigenaarsnamen zou een register misschien nog wel als verband met het slavernijverleden naar voren gebracht kunnen worden. Maar slavenregisters bijvoorbeeld, gebruiken om de claim tot naamswijziging te beoordelen, staat op zeer gespannen voet met het erkennen van de geschiedenis en het is pijnlijk in verband met de context waarin deze registers tot stand gekomen zijn. Het zijn registers die gemaakt zijn in de context van handel en onderdrukking.”

6 Overkoepelende conclusies en overwegingen bij registers als basis voor naamswijzigingen

In dit hoofdstuk vatten we de antwoorden op de drie onderzoeksvragen samen en lichten we als onderzoekers die antwoorden toe. Dat doen we overkoepelend over de drie contexten die in deze verkenning centraal staan: Suriname, de voormalige Nederlandse Antillen en voormalig Nederlands-Indië. In relatie tot geslachtsnamen en hun verband met het Nederlandse slavernijverleden bestaan er overeenkomsten en verschillen tussen de contexten, die niet onbesproken mogen blijven. De experts, die wij voor deze verkenning geraadpleegd hebben, zijn wat dat betreft duidelijk geweest. Voor deze verkenning zijn 90 experts benaderd; 40 van hen hebben deelgenomen aan de expertmeetings en de focusgroep. Op basis van die bijeenkomsten, interviews, mailcorrespondentie en bestudering van archiefwebsites en literatuur wegen we in dit hoofdstuk de inzichten tegen elkaar af en komen we tot de volgende overwegingen en conclusies.

De conclusies gaan over beschikbare registers van geslachtsnamen die in verband staan met het Nederlandse slavernijverleden: het gaat in deze verkenning dus om achternamen. Wie tot slaaf werd gemaakt en wie als slaafgemaakte verhandeld werd, kreeg in eerste instantie een nummer en daarna een voornaam. Wie als slaafgemaakte vrijgemaakt werd, kreeg een achternaam. Dat gebeurde meestal in een bestuurlijk administratieve context – en rond de emancipatie van 1863 ten dienste van de (voormalig) eigenaar, met alle consequenties van dien. De namen in de drie historisch geografische gebieden

kwamen in een onvrije, ongelijkwaardige koloniale context tot stand. Volgens de literatuur was ruimte voor eigen inbreng een uitzondering.

Hieronder gaan we, alle inbreng van de experts gehoord hebbende, achtereenvolgens in op de onderzoeksvragen die in deze verkenning gegeven zijn. In paragraaf 6.1 staat vraag 1 centraal: **zijn er één of meer (geaccepteerde) register(s) of overzicht(en) van geslachtsnamen die verband houden met het Nederlandse slavernijverleden in Suriname, de voormalige Nederlandse Antillen, of voormalig Nederlands-Indië?** *Zo ja, dan wordt ingegaan op de volgende subvragen: welke register(s)/ overzicht(en) zijn dat en waar zijn deze te vinden? In hoeverre zijn deze registers/ overzichten compleet en historisch betrouwbaar? Welke geslachtsnamen in deze registers/ overzichten houden verband met het slavernijverleden? Welke verbanden er zijn tussen deze namen en de betreffende slavernijcontext?*

In paragraaf 6.2 staat vraag 2 centraal: **is het mogelijk om met de relevante experts en bronnen zo'n overzicht van geslachtsnamen die verband houden met het slavernijverleden alsnog samen te stellen voor de desbetreffende historische context?** *Subvragen bij vraag 2: Zo ja, wat is de beste werkwijze om een dergelijk overzicht op te stellen? Wat zijn de problemen bij het opstellen van zo'n nader samen te stellen overzicht? Wat is de geschatte orde van grootte van het aantal namen dat wordt verwacht op een dergelijk overzicht binnen de betreffende slavernijcontext? Welke verbanden er zijn tussen de namen en de betreffende slavernijcontext?*

In paragraaf 6.3 staat vraag 3 centraal: **wat is de bruikbaarheid van de verzamelde beschikbare registers (per context en overkoepelend), in relatie tot eventuele verzoeken tot naamswijziging in verband met het slavernijverleden?** *Subvragen: welke technische overwegingen spelen volgens de experts bij het beantwoorden van de bruikbaarheidsvraag? Welke maatschappelijke overwegingen spelen volgens de experts bij het beantwoorden van de bruikbaarheidsvraag?*

6.1. Antwoord op vraag 1: beschikbare registers

Bij de beantwoording van vraag 1 kunnen we kort zijn: Ja, er zijn geaccepteerde registers en overzichten van geslachtsnamen die verband houden met het Nederlandse slavernijverleden. Het gaat dan om de zogeheten *slavenregisters* (voor 1863), *manumissieregisters* (bij vrijmaking voor 1863) en *emancipatieregisters* (gemaakt in koloniale overheersing bij de afschaffing van de slavernij in 1863). De beschikbare registers betreffen het gebied van Suriname, en de voormalige Nederlandse Antillen, daarbinnen met name Aruba, Bonaire en Curaçao.

Voor Nederlands-Indië bestaan deze overzichten (nog) niet; in dat kader is er wel een namenregister beschikbaar dat samenhangt met de overgang van de ene naar de andere geografische context/onvrije arbeidssituatie. Voor de contractarbeiders, die na de emancipatie in 1863 van Java naar Paramaribo verscheept zijn om de teruglopende gratis arbeidskracht van slaafgemaakten in Suriname op te lossen, is er index op het Nationaal Archief. De namen die daarop staan houden onmiskenbaar verband met het Nederlandse slavernijverleden.

De beschikbare registers zijn grotendeels te vinden via (de website van) het Nationaal Archief in Den Haag. Het overzicht over Bonaire vormt een deel van de website bonairefamily.com en het overzicht van namen op Aruba is op papier te raadplegen (Arends, 2015). Niet alle beschikbare registers zijn even toegankelijk en raadpleegbaar voor een uitvoeringsinstantie of een leek die een verband tussen een achternaam en het slavernijverleden zou willen vaststellen.

De registers in de context van Suriname zijn het meest compleet. De registers in de context van de Nederlandse Antillen bevatten naar schatting de helft tot twee derde van de personen en namen die bij vrijmaking zijn gegeven. De genoemde registers zijn historisch betrouwbaar in de zin dat iedereen/elke naam die er op staat tot stand gekomen is vanwege/binnen en door het Nederlandse slavernijverleden. Als basis om verzoeken tot naamswijziging te

honoreren zijn de beschikbare registers voor Suriname en de Antillen geschikt. Als basis om verzoeken tot naamswijziging te weigeren zijn de beschikbare registers niet geschikt. De registers zijn namelijk nooit honderd procent compleet. Er ontbreken altijd groepen en personen. Een voorbeeld daarvan zijn de verhuisde tot slaafgemaakten (zie ook 6.3 technische overwegingen).

In Suriname en op de Nederlandse Antillen werden door voormalig eigenaren en het koloniaal bestuur aan slaafgemaakten bij vrijmaking deels dezelfde soort geslachtsnamen toegekend: plantagenamen, namen van Nederlandse steden en dorpen zonder het tussenvoegsel 'van', voornamen van voormoeders, en namen die denigrerend waren. In alle gevallen hielden de nieuwe achternamen het onderscheid tussen voorheen tot slaafgemaakten en andere burgers van het koninkrijk in stand. Voor de betrokkenen was dat destijds zichtbaar en herkenbaar.

Het verband tussen de geslachtsnamen in de beschikbare registers en het slavernijverleden is steeds hetzelfde: de achternamen werden toegekend bij vrijmaking, verreweg de meeste bij de emancipatie van 1863 – en de toekenning gebeurde in een context van koloniale machtsongelijkheid. Tezamen bevatten de beschikbare registers naar schatting tussen de 72.000 en 98.000 personen, om hoeveel namen het precies gaat weten we niet. In het emancipatieregister van Suriname gaat het om 34.000 personen en in elk geval circa 10.000 namen.

In deze verkenning is duidelijk geworden dat er niet één, maar wel vijftien overzichten/registers beschikbaar zijn – over verschillende historisch, geografische contexten - waarin achternamen, die verband houden met het Nederlandse slavernijverleden, bijeengebracht zijn. Sommige op papier, anderen digitaal raadpleegbaar. De registers gaan uit van personen. Het zijn dus niet zozeer overzichten van geslachtsnamen als wel van personen en families die op een zeker moment slaafgemaakt of vrijgemaakt werden. Deze overzichten hebben met elkaar gemeen dat ze op basis van bronnen gemaakt zijn die in de koloniale context tot stand kwamen (Jeurgens, 2020; Stoler 2011). Alle beschikbare

overzichten zijn per administratief historisch, geografische context georganiseerd (verzamelde districten, per eiland, per stad, per koloniaal gebied, per kerk). In de meeste beschikbare overzichten is gebruik gemaakt van bronnen uit de koloniale tijd: 'slavenregisters', manumissieregisters, en emancipatieregisters. Het zijn bronnen waarin de hand van de koloniale administratie duidelijk te herkennen is.

6.2. Antwoord op vraag 2: aanvullende bronnen en nader samen te stellen overzichten

Bij de beantwoording van onderzoeksvraag 2 zijn er context specifieke en overkoepelende aspecten aan de orde. Voor de historisch geografische context van Suriname voor 1832 kunnen de doop- trouw- en begraafregisters uit de kerkelijke archieven van de Evangelische Broeder Gemeente (Lamur e.a.) aanvullende overzichten opleveren. In de Antilliaanse context geldt dit voor het zelfde type registers van de katholieke kerk en van de methodisten. De methodisten waren belangrijk op St Maarten. Uit deze kerkelijke bronnen zijn familieverhoudingen af te leiden en dat is belangrijk in de slavernijcontexten die lange tijd met name het vaderschap van tot slaafgemaakte mannen niet erkenden. En deze kerkelijke registers kunnen – in de Antilliaanse context in ieder geval voorlopers bevatten van de geslachtsnamen, die later bij emancipatie werden toegekend. Daarmee kunnen deze bronnen aanvullend zijn bij het vaststellen van het verband tussen geslachtsnaam en slavernijverleden.

De kerkelijke bronnen zijn per kerk en type register (doop, trouw, begrafenis) georganiseerd en er is op korte termijn niet één aanvullend register uit te destilleren. Historici en genealogen hebben in dit verband gewezen op de deskundigheid die vereist is om deze bronnen te kunnen lezen/interpreteren en op het arbeidsintensieve proces dat vereist is om van de kerkelijke bron (over familiegeschiedenis) naar een register van geslachtsnamen in verband met slavernij te komen.

Naast de mogelijke aanvullende gegevens uit kerkelijke registers geldt voor de Nederlandse Antillen:

- Om de emancipatie- en manumissieregisters over die context te complementeren zouden die registers voor Saba en Sint Maarten teruggevonden moeten worden.
- De papieren registers over Sint Eustatius en Aruba gedigitaliseerd dienen te worden.
- En de selectie van de achternamen van slaafgemaakte families uit de secundaire bron (website) over Bonairefamilies geselecteerd moeten worden.
- Wat betreft Curaçao zouden de bestaande overzichten idealiter aangevuld moeten worden met de nu ontbrekende regio's.¹⁴

Voor Nederlands-Indië is het op dit moment onmogelijk om aanvullend een geaccepteerd overzicht uit slaven-, manumissie en emancipatieregisters en/of kerkelijke archieven samen te stellen. De directe bronnen, die tot op heden bekend zijn in dit gebied, zijn schaars en te gefragmenteerd. De indirecte bronnen uit de kerkelijke archieven van voorlopers van de Protestantse Kerk Nederland bevatten waarschijnlijk te weinig referenties aan slavernij.

Tot op heden volgen de betrokken archieven en historici in hun zoektocht naar bronnen de draad van de bronnen uit de koloniale tijd. Het is niet op voorhand te zeggen hoeveel nieuwe bronnen er nog beschikbaar zullen komen en hoeveel nieuwe unieke personen of nieuwe familienamen daarin zullen staan. De geslachtsnamen, die door deze en mogelijke andere aanvullingen uit andere gebieden aan het licht zullen komen, hebben hetzelfde typen verbanden met de namen die al op beschikbare overzichten staan. Er is nog veel materiaal

¹⁴ Vooralsnog is het beeld dat het materiaal uit die ontbrekende regio's op Curaçao verloren is gegaan, maar wellicht zijn er ergens afgeleide bronnen te vinden.

uit te werken en te digitaliseren. Voor al dit aanvullende materiaal geldt dat het arbeidsintensief is om het te ontsluiten en dat het lang zal duren eer het beschikbaar is.

De problemen bij het opstellen van nader samen te stellen completere overzichten betreffen:

- Niet alle benodigde stukken zijn bewaard gebleven en gearchiveerd.
- De ontoegankelijkheid van de archieven in bepaalde contexten.
- Onvoldoende zicht op naamsverbasteringen en -verschuivingen die – in de loop van de geschiedenis door koloniale overheersers en slaafgemaakten zelf – zijn gemaakt.
- De tijdrovende triangulatie van verschillende bronnen (kerkelijk en bestuurlijk administratief) die nodig is voor een helder overzicht.
- Het probleem van de intrinsieke incompleetheid van de bronnen: slavenregisters, manumissieregisters, emancipatieregisters en kerkelijke bronnen zijn nooit helemaal compleet.
- Er zijn altijd groepen en individuen die er *niet* in voorkomen.

Elk nieuw samen te stellen overzicht zal de machtsverhoudingen weerspiegelen waarin de oorspronkelijke 'lijsten' tot stand gekomen zijn. Het hergebruiken van deellijsten die door koloniale overheersers zijn samengesteld, zal voor veel hedendaagse nazaten een bezwaarlijke herhaling betekenen van de ongelijke koloniale machtsverhoudingen waarin de geslachtsnamen – en de registers die de namen bevatten- tot stand gekomen zijn.

6.3. Antwoord op vraag 3: bruikbaarheid van verzamelde registers

Of de verzamelde registers te gebruiken zijn bij eventuele verzoeken tot naamswijziging in het kader van het slavernijverleden, daarover zijn de meningen verdeeld. De inschatting van die bruikbaarheid is afhankelijk van technische

en maatschappelijke overwegingen. Ook speelt bij de beantwoording van deze vraag mee dat bij de nazaten van slaafgemaakten verschillende behoeften leven aan (kosteloze) naamwijzigingsmogelijkheden. Hieronder vatten we eerst de technische overwegingen bij deze vraag samen, daarna de maatschappelijke.

6.3.1. Technische overwegingen

Van personen- naar namenregisters?

In de hier verzamelde registers staan slaafgemaakte en vrijgemaakte *personen*. Desgewenst zou men de stap van personenoverzicht naar familienamen-overzicht kunnen maken. Dat is een arbeidsintensief proces dat onder historisch deskundige leiding zou moeten staan. Bij namenonderzoek is kennis van de originele bronnen, handschriften en van de taal van bestuur en betrokkenen onmisbaar. Het is niet op voorhand te zeggen hoeveel namen men zou overhouden. Door zo'n stap wordt enerzijds een voor de uitvoering van naamswijzigingen hanteerbaarder lijst van achternamen bereikbaar. Anderzijds blijft het probleem van uitsluiting bestaan: wie nu niet op de oorspronkelijke bronnen en dus overzichten voorkomt, wordt niet opgenomen in het systeem. Theoretisch en praktisch zou één geïntegreerde geslachtsnamenlijst misschien mogelijk zijn voor het Caribisch gebied (Suriname en de Nederlandse Antillen samen). Voor het gebied van Nederlands-Indië vooralsnog nog niet.

Slaafgemaakten bleven niet altijd op één locatie

Een tweede technische overweging betreft het migreren van slaafgemaakten en de aanwezigheid van andere koloniale mogendheden op de Antillen. Slaafgemaakten uit de Nederlandse koloniën waren niet altijd verbonden waren aan één locatie als woonplaats. Zij migreerden wel eens – gedwongen of niet – naar een gebied van een andere koloniale mogendheid. Datzelfde gold voor mensen die vanuit gebieden van andere koloniale mogelijkheden naar de Nederlandse gebieden kwamen. Met name op de Antillen kwam het veel voor

dat mensen tussen de Caraïbische eilanden en/of naar het vasteland van Zuid-Amerika verhuisden – of gedwongen werden verplaatst. De nakomelingen van voormalig slaafgemaakten in deze Antilliaanse context zijn daardoor ook mensen die hun naam via een andere koloniale overheid (bijvoorbeeld Groot-Brittannië of Frankrijk) hebben gekregen. Dat kan gelden voor mensen die nu op de Antillen wonen, en voor mensen die nu in Suriname en Nederland wonen. De beschikbare overzichten naar aanleiding van het Nederlandse slavernijverleden geven geen inzicht in namen die voormalig slaafgemaakten in koloniën van andere landen hebben gekregen.

De geschiedenis beperkt zich bovendien niet tot (naamgeving) van voormalig slaafgemaakten in Suriname, op de Antillen of in het gebied van Nederlands-Indië. Ook bij andere gebieden was de Nederlandse koloniale overheid betrokken of het nu Ghana, Zuid-Afrika, Sri Lanka of andere gebieden betreft. In die situaties is er hoogstwaarschijnlijk eveneens sprake van (gedwongen) naamswijziging en het (al dan niet bewust) incorrect registreren van oorspronkelijke namen. Bij dat laatste speelt zeker ook een rol hoe er is omgegaan met de registratie van namen van de (deels afgedwongen) migratiearbeid van mensen uit India en Nederlands-Indië naar Suriname.

Incomplete registers: een gegeven

De derde technische overweging betreft de intrinsieke incompleetheid van de registers. Het is niet reëel om te verwachten dat de overzichten ooit helemaal volledig zullen worden. Dit ondanks de inspanningen die door vele betrokkenen zijn en worden verricht om steeds meer informatie over namen en het Nederlandse slavernijverleden via verschillende archieven en bronnen te ontsluiten en beschikbaar te maken. Er zijn mogelijk nog meer namen, die we nu nog niet kennen. Het zijn ofwel namen die niet in de tot op heden beschikbare registers staan, en die in tot op heden niet ontsloten bronnen voorkomen; ofwel namen die nooit in de online beschikbare registers terecht zullen komen, omdat de bronnen over hen verloren zijn gegaan.

6.3.2. Maatschappelijke overwegingen

Ongelijke toegang van verschillende groepen tot beschikbaar bronnenmateriaal

De eerste maatschappelijke overweging betreft de toevalligheid van beschikbaarheid van registers en van de aanwezigheid van een naam in zo'n register. Daardoor zijn de registers niet geschikt om een verband tussen naam en slavernijverleden uit te sluiten. De beschikbare overzichten zijn in z'n algemeenheid te incompleet en is het (her)gebruik ervan te omstrede. Het is volgens velen onwenselijk als de variatie in beschikbaarheid van bronnenmateriaal een grote rol zou gaan spelen in de toegang tot (kosteloze) naamswijziging. Wie op een nu beschikbare lijst staat, zou dan eventueel makkelijker zijn/haar naam kunnen veranderen, dan wie niet op zo'n lijst staat. In de praktijk betekent dit nu dat wie voorouders in slavernij in Suriname heeft gehad, dat makkelijker of eerder kan aantonen dat wie een familiegeschiedenis in slavernij op de Nederlandse Antillen heeft. Dit, terwijl de gegeven achternaam voor de betrokkenen die zijn of haar (bij vrijmaking gegeven) naam zou willen wijzigen, even belastend kan zijn. De beschikbaarheid van historisch verantwoord bewijs (van verband tussen naam en slavernijverleden) verschilt per context. En dat brengt nieuwe ethische vragen in beeld, die in eerste instantie buiten de opdracht van deze verkenning liggen.

Uitbreiding van beschikbare registers en kennisinfrastructuur rond slavernijverleden

De tweede maatschappelijke overweging betreft het bredere verband van de omgang met het slavernijverleden bij de kwestie van de namenregisters. In de verschillende bijeenkomsten voor deze verkenning is onderstreept dat het van belang is om het werk dat door alle betrokkenen gedaan is om bronnenmateriaal toegankelijk te maken, te waarderen en uit te breiden. Niet alleen om de beschikbare registers te kunnen uitbreiden of te complementeren, maar

ook om de verschillende nazaten van tot slaafgemaakten in Nederland een betere toegang te geven tot hun eigen familiegeschiedenis. In het kader van de beoordeling van toekomstige naamswijzigingsverzoeken en om te zorgen dat mensen zoveel mogelijk informatie kunnen krijgen over hun eigen afkomst kunnen vinden, is het van belang dat de overheid investeert in de kennisinfrastructuur en de toegankelijkheid daarvan. Genealogen pleiten voor meer (praktische) vormen van ondersteuning voor uitvoeringsinstanties en leken die meer over namen en het slavernijverleden willen weten (bijvoorbeeld een helpdesk).

Namen als getuigen van koloniale overheersing, behoefte aan ruimhartige actuele mogelijkheden

Wat er aan namenregisters (- en bronnen) bewaard is gebleven, is getekend door het koloniale verleden en door de machtsverschillen daarin. Waar destijds de koloniale overheid de nieuwe geslachtsnaam toekende en vaak ook bepaalde, constateren wij dat het van waarde kan zijn als de overheid nu een andere rol kiest en meer aansluit op de menselijke maat en de behoeften van de nakomelingen van slaafgemaakten. De actuele mogelijkheden tot naamswijziging in verband met het slavernijverleden, zijn beperkt. De huidige praktijk van naamswijzigingen lijkt weinig ruimte te geven voor een radicaal andere, nieuwe achternaam. Met een kleine verandering zijn sommige mensen echter niet geholpen. De nieuwe achternaam kan dan nog steeds een belasting blijven voor de betrokkene. Hier speelt ook het volgende mee. In het koloniale verleden was er geen vrijheid om een eigen naam te kiezen. De experts vragen zich af in hoeverre deze koloniale ongelijkheid zal worden herhaald bij de actuele beperkte mogelijkheden. Velen vinden dat de overheid nu ruimhartig zou moeten zijn in de mogelijkheden en de compensatie voor naamswijziging. Die ruimhartigheid zou los moeten staan van de koloniale bronnen. In contact met de Surinaamse, Antilliaanse, Indische en Indonesische gemeenschappen in Nederland – blijkt dat de verklaring van psychische hinder, die nu gevraagd wordt, als belastend wordt ervaren.

Behoefte aan naamsverandering blijft een individuele zaak

Het thema van naamswijziging leeft nu het meeste in de Surinaamse gemeenschap. Tegelijkertijd doen zich in alle gemeenschappen die geraakt zijn door slavernij, gedwongen arbeid en het bredere Nederlandse koloniale systeem voortdurend nieuwe ontwikkelingen voor: wat vandaag nog niet speelt kan de komende jaren actueel worden. Zeker nu de kennisachterstand over de voormalige Nederlandse Antillen en voormalig Nederlands-Indië snel ingelopen wordt. De actuele omvang van de behoefte aan naamsverandering zou niet doorslaggevend zou mogen zijn in het al dan niet creëren van een mogelijkheid voor naamswijziging. De behoefte aan naamswijziging zal steeds een individuele afweging zijn. In sommige families leeft het besef dat hun naam weliswaar in ongelijkheid is gegeven, maar dat deze sindsdien ook deel uitmaakt van de eigen familiegeschiedenis. Verzoeken om naamswijziging zullen hoe dan ook niet licht tot stand komen. Een nazaat van een slaafgemaakte, die zijn achternaam wil wijzigen, kan tot grote consternatie in de familie leiden. Emancipatie, erkenning waardering voor de voorgaande generaties staan dan ook vaak op het spel. Hoe mensen hun eigen familienaam en familiegeschiedenis waarderen, kan alleen een individuele afweging zijn.

6.3.3. Bruikbaarheid: verschillende denkrichtingen

Het korte, eenduidige antwoord op de vraag naar bruikbaarheid bestaat niet. In deze verkenning zijn verschillende denkrichtingen naar voren gekomen die we hier aan bestuurders en het bredere publiek willen voorstellen:

Ten eerste: de nu beschikbare registers zijn bruikbaar als basis om een verband vast te stellen tussen de geslachtsnaam en het slavernijverleden – alle namen die op de registers staan, zijn aan slaafgemaakten toegekend. Maar de beschikbare registers zijn niet bruikbaar als basis om bepaalde namen van naamswijziging uit te sluiten. De afwezigheid van namen op de registers duidt namelijk niet per se op een afwezigheid van een relatie met het slavernijverleden.

Maar kan bijvoorbeeld ook duiden op een afwezigheid van (ontsloten) historische bronnen. Er zullen altijd groepen en namen zijn die ontbreken op de beschikbare registers. Op wetenschappelijke gronden kunnen de registers wel dienen als basis om nazaten van slaafgemaakten in te sluiten bij de mogelijkheid tot naamswijziging, maar niet om hen daarvan uit te sluiten.

Ten tweede: de nu beschikbare registers zijn bruikbaar als basis om een positief verband tussen de geslachtsnaam en het slavernijverleden aan af te lezen, maar een andere basis voor het al dan niet honoreren van verzoeken tot naamswijziging heeft de maatschappelijke voorkeur. Het probleem bij de beschikbare registers als basis is dat zij gebaseerd zijn op koloniale bronnen die tot stand zijn gekomen in een context van onderdrukking en uitbuiting. Het hergebruik van deze bronnen stuit op maatschappelijke en op ethische bezwaren. Voor een andere basis zou de ervaren, individuele behoefte in combinatie met domicilie van een van de voorouders in een voormalige kolonie van Nederland leidend kunnen zijn.

Ten derde: de nu beschikbare registers zijn bruikbaar als basis om een verband tussen de geslachtsnaam en het slavernijverleden aan af te lezen, maar om die basis in een uitvoeringssituatie rond naamswijziging te kunnen gebruiken moet er nog veel gebeuren. Er is nu sprake van circa vijftien registers en overzichten voor drie historisch geografische contexten. De combinatie van deze registers zou de uitvoering kunnen helpen, maar dat zal een arbeidsintensief proces vragen. De samenstelling van zo'n overkoepelend namenregister vraagt deskundigheid, flexibiliteit (onder meer in verband met toekomstige aanvullingen) en maatschappelijke sensitiviteit. Wie kiest voor het opzetten van een overkoepelend namenregister, zal stuiten op maatschappelijk verzet tegen het opstellen van, volgens sommigen dubieuze lijsten.

Ten vierde: de nu beschikbare registers zijn niet bruikbaar in de uitvoeringssituatie rond verzoeken tot naamswijziging, omdat er met deze basis veel nazaten van slaafgemaakten wier naam wel in verband staat met het

Nederlandse slavernijverleden, van de mogelijkheid uitgesloten worden. Bijvoorbeeld mensen die niet op de beschikbare lijsten staan, mensen die onder bestuur van een andere koloniale mogendheid dan de Nederlandse hun achternaam hebben gekregen of mensen die destijds wel, maar – door dekolonisatie of migratie – nu niet meer onder de Nederlandse wetgeving vallen. Zij zullen met de nu beschikbare registers als basis en met de huidige regels rond naamswijziging niet in aanmerking komen voor toelating tot naamswijziging.

Ten vijfde: mede gezien de behoefte in de Surinaamse gemeenschap en de relatieve compleetheid van de registers over Suriname, zouden de nu beschikbare registers over deze context eventueel bruikbaar kunnen zijn - als basis om een verband tussen de geslachtsnaam en het slavernijverleden in Suriname vast te stellen. Daarbij dient wel de slag om de arm gehouden te worden die bij ten eerste is geformuleerd (niet bruikbaar om uit te sluiten). Voor de andere historisch geografische contexten zijn de beschikbare registers incompleter. Hierdoor ontstaat een verschil in bruikbaarheid van de registers en een rechtsongelijkheid tussen burgers, waar de nazaten van slaafgemaakten niets aan kunnen doen. Dat is onwenselijk en kan bovendien leiden tot ontevredenheid bij de Antilliaanse gemeenschap die zich al vaker niet gezien en erkend voelt in het debat over het Nederlandse slavernijverleden.

7 Relevante literatuur

Akkerman, S., 'Het opbergen van Doedel is een schandvlek, en dat mag de staat best eens hardop zeggen', *Trouw*, 5 februari 2021. <https://www.trouw.nl/gs-bo61f03c>.

Alofs, L., *Slaven zonder plantage: (kinder-)slavernij en emancipatie op Aruba* (Aruba 2013).

Andeweg, A. 'Slavery as a national crime: Defining Britishness in Encounters with the Flying Dutchman'. In: E. J. van Leeuwen en M. Newton (red.), *Haunted Europe: Continental connections in English-language gothic writing, film and new media* (Londen 2019) 57-74.

Andeweg, A., "Noem deze Rembrandt toch "Twee Amsterdammers", *Trouw*, 15-06-2019. <https://www.trouw.nl/gs-bf66070d>.

Arends, R., *Registro di esclavo: liberacion, nacimiento y fayeimento; The slave register: liberation, birth and death: Aruba 1840-1863* (Archivo Nacional Aruba 2015).

Assmann, A., "Canon and Archive." In *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*, edited by Astrid Erll and Ansgar Nünning, 97–107 (New York 2008).

Baaij, R., *De njai: het concubinaat in Nederlands- Indië* (Amsterdam 2008).

Baaij, R., *Daar werd wat gruwelijks verricht: slavernij in Nederlands-Indië* (Amsterdam 2021).

Bacilo, G., 'Curaçao wacht al jaren: eerherstel voor vrijheidsstrijder Tula gaat traag in Den Haag. 'Klap in ons gezicht' *Trouw*, 22 mei 2022.

Bakker, E., en Kantelberg, A., 'Het vergeten verhaal van de Depokkers' *National Geographic*, 10-02-2020.

Beek, M. van (2021), 'Groot onderzoek naar met slavernij besmet kerkelijk verleden' in *Trouw* 12 oktober 2021.

Besamusca, E. en J. Verheul (red.), *Discovering the Dutch. On Culture and Society of the Netherlands* (Amsterdam 2014).

Bijl, P., "Colonial Memory and Forgetting in the Netherlands and Indonesia." *Journal of Genocide Research* 14: 3–4 (2012), 441–61.

Bol, P. en Vrij, J., *Sranan famiri: Voorouders van Verre, deel 5, Suriname. Centraal Bureau voor Genealogie* (Den Haag 2009).

Bol, P., 'Hoe zijn Surinaamse familienamen als Bluffpand, Doelwijt, Holband, Kogeldans en Zuiverloon tot stand gekomen? Het proces van naam toekenning in 1863 nader belicht.' *Wi Rutu* 19:2 (2019), 5-17.

Boldewijn, N.H.A., Dors, R. & Lamur, H.E. (2007) *Catalogus A. De Herrnhutter Gemeente Charlottenburg 1784 – 1840* [Engelse titel: *The Charlottenburg Moravian Community*]. Herrnhutter Archieven Suriname.

Boldewijn, N.H.A., Dors, R. & Lamur, H.E., *Catalogus B. De Herrnhutter Gemeente Charlottenburg 1841 – 1848* [Engelse titel: *The Charlottenburg Moravian Community*]. Herrnhutter Archieven Suriname.

Boogaard, J., '5 juni, voor altijd de dag van aankomst in Suriname', *NRC*, 3-06-2022.

Bosma, U. & Langen J. Van, *Zoekhulp Slavernij en slavenhandel Nederlands-Indië, 1820-1900, Slavernij en slavenhandel in Nederlands-Indië (1820-1900) | Nationaal Archief*

Brandon, Pepijn, Jones, Guno, Jouwe, Nancy, en Rossum, Matthias van. *De slavernij in Oost en West: Het Amsterdam onderzoek*. Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. (Amsterdam 2020).

Brouwer, L., 'Antilliaanse naam', in: *Nederlandse Familienamenbank CBG Familienamen*, Amsterdam, Meertens Instituut / Den Haag (2000). Via: https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/detail_naam.php?info=kenmerk&kenmerk=Antilliaanse+naam&nfd_naam=Henriquez&gba_lcnaam=&operator=eq&taal=

Brouwer, L., 'Van wie is je achternaam? Naamrecht, emancipatie en zingeving' *Genealogisch Tijdschrift voor familiegeschiedenis*, 27(2), (2021)

Brouwer, L., voorpublicatie van de inleiding over Dutch family names in de herdruk van de *Dictionary of American Family Names (DAFN)* bij Oxford University Press: <https://>

www.cbgefamilienamen.nl/nfb/documenten/DAFN%202,%20ESSAY,%20Dutch%20names.pdf

Captain, E., Hellevoort, M., en Klein, van der M. *Vertrouwd en vreemd. Ontmoetingen tussen Nederland, Indië en Indonesië* (Hilversum 2000).

Captain, E., *Wandelgids Sporen van Slavernij in Utrecht/Traces of Slavery in Utrecht: A Walking Guide* (Utrecht 2012).

Captain, E., Oostindie, G. en Smeulders, V. (red.), *Het koloniale en slavernijverleden van Hofstad Den Haag*. Amsterdam: Boom, 2022.

Christiaans, P.A., *Het Evangelisch-Luthers doopboek van Paramaribo, 1743-1809* (Den Haag 1996).

Coolman, Helma. "Meer mensen willen andere achternaam: 'Hij verwijst naar slavernijverleden", NOS, 27 juli 2020. <https://nos.nl/artikel/2342033-meer-mensen-willen-andere-achternaam-hij-verwijst-naar-slavernijverleden>

Does, I. *Amsterdam: sporen van suiker*, NTR documentaires (juli 2017).

Dros, L., 'Curaçao wacht al jaren: eerherstel voor vrijheidsstrijder Tula gaat traag in Den Haag'. *Trouw*, 22 mei 2022.

Duin, M. en Bouva, P., Podcast: De plantage van onze voorouders (Prospektor/VPRO 2020)

Essed, P., *Alledaags racisme* (Amsterdam 1984).

Fatah-Black, K., *Eigendomsstrijd De geschiedenis van slavernij en emancipatie in Suriname* (Amsterdam 2018).

Fatah-Black, K., *White lies and black markets: evading metropolitan authority in colonial Suriname 1650-1800* (Leiden 2015).

Galen, van C., 'Een archivaal panopticum. Het slavenregister en andere bronnen over de laatste fase van slavernij op Curacao (1839-1863)' *Lantèrnu* 25, (2020) 221-227.

Galen, van C., 'Wat zal er met ons gebeuren als wij geen slaven meer hebben?' De EBG in de Surinaamse slavenregisters, 1830-1863'. In: J. Egas, *Hernnhutters in beweging* (Utrecht 2019).

Galen, van C., en M. S. Hassankhan, 'A research-note on the slave registers of Suriname, 1830-1865', *The History of the Family* 23:3 (2018), 503-520.

Groenewoud, A., "Utrecht wacht niet op Rijk en betaalt wijziging 'slavernijachternaam' inwoners", NOS, 23 februari 2022. <https://www.nu.nl/binnenland/6185266/utrecht-wacht-niet-op-rijk-en-be-taalt-wijziging-slavernijachternaam-inwoners.html>

Habiboe, R., 'Silsilah Maluku: Molukse stamboom.' *Voorouders van Verre* (Centraal Bureau voor Genealogie 2007).

Hassankhan, M., Jerome L. Egger, Eric R. Jagdew (red.) *Verkenningen in de historiografie van Suriname. Van koloniale geschiedenis tot geschiedenis van het volk* (Suriname 2013).

Hathaway, Y., "They Made us into a Race. We Made Ourselves into a People": A Corpus Study of Contemporary Black American Group Identity in the Non-Fictional Writings of Ta-Nehisi Coates." *Corpus Pragmatics*, 5(3), 313-334 (Cambridge 2021).

Heemstra, van M. en Santen van I., Podcast: Als geschiedenis in je opstaat (VPRO/OVT/Rijksmuseum 2022).

Heezen, L. *Ons slavernijverleden*. NPO radio 1: Radio Doc (2018).

Hoefte, R., 'Female indentured labor in Suriname: for better or for worse?' *Boletín de Estudios Latinoamericanos y Del Caribe*, 42 (1987) 55-70.

Hondius, D. en Jouwe, Nancy, *Mapping Slavery: brengt de historische plaatsen in kaart van het sla-vernijverleden en erfgoed van het Nederlandse Koloniale Rijk*. <https://mappingslavery.nl/>.

Hondius, D. "Black Africans in seventeenth-century Amsterdam." *Renaissance and Reformation/Renaissance et Réforme*, 87-105 (New York 2008).

Hove, O. ten, 'Creools-Surinaamse familienamen. De samenstelling van de Creools-Surinaamse bevolking in de negentiende eeuw.' *OSO. Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde en geschiedenis* 15 (1996).

Hove, O. ten, 'Het burgerregister van Suriname in de 19e eeuw: in Afrika geboren burgers.' *We Rutu* (07-2003).

Hove, O. ten, en F. Dragtenstein, *Manumissies in Suriname, 1832-1863* (1997).

Hove, O. ten, H. E. Helstone en W. Hoogbergen, *Surinaamse emancipatie 1863. Coronie* (2009).

- Hove, O. ten, H. E. Helstone en W. Hoogbergen, *Surinaamse emancipatie 1863. Familienamen en plantages* (Utrecht 2003).
- Hove, O. ten, H. E. Helstone en W. Hoogbergen, *Surinaamse Emancipatie 1863. Paramaribo: slaven en eigenaren* (Utrecht/Amsterdam 2004).
- Hove, Okke ten, en Hellstone, Heinrich, *Suriname en Nederlandse Antillen: Vrijverklaarde slaven (Emancipatie 1863)*. Nationaal Archief, 2018. <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/index/nt00341?actieTab=nt&searchTerm=weltevreden>.
- Huisman, M., *Verhalen van vrijheid. Autobiografieën van slaven in transnational perspectief 1789-2013* (Hilversum 2015).
- Jeurgens, C., en M. Karabinos, 'Paradoxes of curating colonial memory', *Archival science*, 20(3), 199-220 (New York 2020).
- Jouwe, N., M. Kuipers, en R. Raben (red.), *Slavernij en de stad Utrecht* (Amsterdam 2021).
- Jurna, N., 'In Jodensavanne hadden de slaven op sabbat vrij', *NRC*, 23 mei 2022.
- Kennedy, J., Jouwe, N., Macnack, N., Wijngaarden van W., Dorsman, L., Neslo E., en Raben, R., *Rekenschap geven. Adviesrapport commissie 'Universiteit Utrecht en slavernij'* (Utrecht 2022).
- Kennisatelier KIS, *Excuses slavernijverleden: inzichten voor gemeenten*. Terugblik op het Kennisatelier van het Kennisplatform Integratie en Samenleving (nu Kennisplatform Inclusief Samenleven), 14 februari 2022. <https://www.kis.nl/artikel/excuses-slavernij-verleden-inzichten-voor-gemeenten>.
- Koten, J,W (2022), 'Op zoek naar je Antilliaanse Roots?' 22 maart 2022 in *NGV-nieuws*, op www.ngvnieuws.nl
- Krafft, A.J.C., *Historie en oude families van de Nederlandsche Antillen*, Den Haag 1951.
- Kuipers, M. "A Metropolitan History of the Dutch Empire." In *A Metropolitan History of the Dutch Empire*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2022.
- Lamur, H. E., en H.E. Helstone, *Namen van vrijgemaakte slaven, 1816-1827* (Amsterdam 2002).
- Lamur, H. E., *Familienaam & verwantschap van geëmancipeerde slaven in Suriname* (Amsterdam 2004).
- Lamur, H.E. & Boldewijn, N.H.A. (2008), *Catalog für die Plant: in der Para 1855*. Uitgever: Herrnhutter Archieven Suriname.
- Lamur, H.E., Boldewijn, N.H.A. & Dors, R. (2008), *Catalog C. De Herrnhutter Gemeente Charlottenburg 1848 – 1854* [Engelse titel: *The Charlotteburg Moravian Community*]. Uitgever: Herrnhutter Archieven Suriname.
- Lamur, H.E., en N.H.A. Boldewijn, *Kerstening van slaven in Paramaribo door de EBG 1837-1850* (Paramaribo 2018).
- Latour, O. Familienamen op Curacao, *New West Indian Guide / Nieuwe West-Indische Gids*, 18(1), (1937), 195-199. <https://doi.org/10.1163/22134360-90000833>
- Lauret, L., 'Onderzoek: DNB was nauw betrokken bij slavernij.' *NPO Radio 1: Nieuws en Co*, 9 februari 2022. <https://www.nporadio1.nl/nieuws/geschiedenis/ed9a9e8c-e0d8-4743-9bbe-5f2b4fa55853/dnb-was-nauw-betrokken-bij-slavernij>.
- Lee, van der, T., *Curaçaose Vrijbrieven 1722-1863. Met indices op namen van vrijgelatenen hun voormalige eigenaren* (Den Haag 1999).
- Loo, van de L., *Een Eervol bestaan De geschiedenis van het KNIL, 1814-1950* (Amsterdam 2022).
- Mak, G., *Huishouden in Nederlands Nieuw Guinea. Geschiedenis van geslacht op geslacht*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, oratie bij het aanvaarden van bijzonder hoogleraarschap Politieke geschiedenis van gender in Nederland (2017).
- Martin, B., "From Negro to Black to African American: The power of names and naming." *Political Science Quarterly*, 106(1), 83-107 (New York 1991).
- McLeod, C., *De vrije negerin Elisabeth, gevangene van kleur* (Amsterdam 2000).
- McLeod, C., *Hoe duur was de suiker?* (Paramaribo 1987).
- Monsanto, C., 'Roots Karibense. Voorouders van Verre, deel 4: De Nederlandse Antillen' *Centraal Bureau voor Genealogie* (2009).
- Monsanto, C., 'Een fundgrube voor genealogen, begraafplaatsen op Curacao' *GEN* (januari 2022).
- Neve, de R., 'Asal Oesoel: Indische stamboom' *Voorouders van Verre* (Centraal Bureau voor Genealogie 2007).

Nick, I., "Black Rising: An Editorial Note on the Increasing Popularity of a US American Racial Eth-nonym." *Names*, 68(3), 131-140 (2020).

Oostindie, G. J., *Slavernij, canon en trauma* (Leiden 2007).

Oostindie, G. en K. Fatah-Black, *Sporen van de slavernij in Leiden* (Leiden 2017).

Oostindie, G. en A. van Stipriaan (red.) *Antiliaans erfgoed 2. Nu en verder* (Leiden 2021).

Oostindie, G. *Postcolonial Netherlands: Sixty-five years of forgetting, commemorating, silencing* (Amsterdam 2011).

Pakosie, A. R. M., *Okanisi Marron Onomastiek* (Utrecht 2019).

Pattynama, P., Project "Indië in Nederland. Postkoloniaal geheugen en Indische herinneringsgemeenschappen".

Peters, N., *The Christian Slaves of Depok A Colonial Tale Unravels* (Amsterdam 2021).

Ponte, M., "Al de swarten die hier ter stede comen' Een Afro-Atlantische gemeenschap in zeventiende-eeuws Amsterdam.' *TSEG-The Low Countries Journal of Social and Economic History*, 15(4), 33-62. (Leuven 2018).

Redactie, 'Mauritshuis paste 'gevoelige' namen al aan', *Algemeen Dagblad*, 10-12-2015. <https://www.ad.nl/den-haag/mauri-tshuis-paste-gevoelige-namen-al-aan~a4279b0d/>

Redmond, R., *De Doorsons. Op zoek naar een Afro-Amerikaanse slavenfamilie in het Caribisch gebied* (Amsterdam 2021).

Roitman, J., "'A mass of mestiezen, castiezen, and mulatten': Fear, Freedom, and People of Color in the Dutch Antilles, 1750-1850," *Atlantic Studies* 14:3 (2017) 399-417.

Roitman, J., "Land of Hope and Dreams: Slavery and abolition in the Dutch Leeward islands, 1825-1865," *Slavery & Abolition* 37 no. 1: 375-398.

Roitman, J., "The Price You Pay: Choosing family, friends, and familiarity over freedom in the Leeward Islands, 1835-1863," *Journal of Global Slavery* 1: 2-3 (2016)196-223.

Roitman, J., "We Take Care of Our Own: The Origins of Oligarchic Politics in St. Maarten," *European Review of Latin American and Caribbean Studies* 102 (2016): 69-88.

Rossum, van M., *Kleurrijke tragiek: De geschiedenis van slavernij in Azië onder de VOC* (Hilversum 2015).

Rossum, van M. en Tosun, M., 'Corvée Capitalism: The Dutch East India Company, Colonial Expansion, and Labor Regimes in Early Modern Asia', *The Journal of Asian Studies* (2021).

Rossum, van M., Manuhutu, W., Tosun, M., en Jouwe, N., *Slavernij herbezien: Visuele bronnen over slavernij in de Indonesische archipel en Indische Oceaan* (Edam 2021).

Rossum, van M., A. Geelen, B. van den Hout en M. Tosun, *Slave Transactions (Acten van Transport) - VOC Cochin, 1706-1801* (Amsterdam 2018).

Rossum, van M., A. Geelen, B. van den Hout en M. Tosun, *Slave Transport Permissions - VOC Cochin, 1770-1795* (Amsterdam 2018).

Rossum M. van, en M. Tosun, *Acten van Transport Batavia – 2019 steekproef* (Amsterdam 2019).

Schrikker, A., *De vlinders van Boven Digoel. Verborgene verhalen over kolonialisme* (Amsterdam 2021).

Sint Nicolaas, E. e.a., *Slavernij* (Amsterdam 2021).

Smeulders, V., *Slavernij in perspectief. Mondialisering en erfgoed in Suriname, Ghana, Zuid-Afrika en Curaçao* (Erasmus Universiteit Rotterdam 2012).

Stipriaan, A. van, 'Slavernij en de strijd om Afro-Surinaamse identiteit.' *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 117 (2004), 522-542.

Stipriaan, A. van, 'What's in a name? Slavernij en naamgeving in Suriname tijdens de 18e en 19e eeuw' *OSO, tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde en geschiedenis*, 9:1 (1990).

Stipriaan, A. van, "Dutch Dealings with the Slavery Past: Context of an Exhibition" In *Sensitive Pasts: Questioning Heritage in Education*, edited by Carla van Boxtel, Maria Grever and Stephan Klein, 92-108 (Oxford 2016).

Stipriaan, A. van, "Overvloed en stiltes in de geschiedenis van slavernij en marronage in Suriname in de laatste halve eeuw", in: Maurits S. Hassankhan, Jerome L. Egger, Eric R. Jagdew (red.) *Verkenning in de historiografie van Suriname. Van koloniale geschiedenis tot geschiedenis van het volk* (Suriname 2013).

Stipriaan, A. van, 'Nee Kamerleden, je kunt niet de impact van de slavernij laten begripen door over een plantage te lopen', *NRC*, 21-08-2022.

Stoler, Ann Laura. *Along Archival Grain: Epistemic Anxieties and Colonial Common Sense*.

Velzen, van B., *Een zwarte vrijstaat in Suriname: De Okaanse samenleving in de achttiende eeuw* (Leiden 2011).

Thoden van Velzen, Bonno en Wilhelmina van Wetering, *Een zwarte vrijstaat in Suriname*.

De Okaanse samenleving in de achttiende eeuw. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2009. Caribbean Series, Volume: 29.

Valk, L. van der, 'Jongens van goeden begrippe' *De Groene Amsterdammer*, 22-06-2022.

Valk, L. van der, 'Zoo mans als vrouwen ende kinderen' *De Groene Amsterdammer*, 29-06-2022.

Waszink, V. (2022), *Dat mag je óók al (niet meer) zeggen. Welke woorden kunnen? En welke juist niet?* Onze Taal.

Website Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis (NiNsee): <https://www.ninsee.nl/>

Wekker, G., *Witte onschuld. Paradoxen van kolonialisme en ras* (Amsterdam 2017).

Zwart, P. de, 'Excuses voor ons slavernij? Dan ook voor de koloniale uitbuiting van Javanen', *Trouw* (28 april 2022).

Bijlage 1 Over methode in het onderzoek

Over methode bij het uitnodigen van experts

Om tot een zo compleet en divers mogelijk gezelschap van experts te komen, is gekozen om in eerste instantie breed uit te nodigen via de mail. De eerste uitnodiging met een vooraankondiging van het onderzoek werd naar 65 experts gestuurd, voorzien van een bijlage van het WODC waarin de verkenning werd aangekondigd. Bovendien kregen circa twintig betrokken organisaties een mail ter kennisgeving over het onderzoek, met dezelfde bijlage. In deze mails werd telkens gevraagd naar mogelijke andere experts. Via deze sneeuwbalmethode zijn 25 extra experts gevonden en uitgenodigd. In totaal zijn er op deze manier circa 90 experts, historici, genealogen, archivariissen, conservatoren bij musea, erfgoedbeheerders en andere deskundigen van het slavernijverleden van Nederland, via de mail uitgenodigd.

Om inzicht te geven in de praktijk van deze methode, is hieronder de uitnodigingsmail opgenomen:

Geachte expert,

U heeft zich op de een of andere manier bezig gehouden met het koloniale en/of het slavernijverleden van Nederland.

Daarom willen we u graag uitnodigen voor een expertmeeting bij het Verwey-Jonker Instituut.

Het Verwey-Jonker Instituut doet de komende maanden op verzoek van het WODC een bescheiden voorverkenning rond namen die verbonden zijn aan het slavernijverleden. Concreet is onze onderzoeksoopdracht om uit te zoeken of (en zo ja welke) registers en overzichten van (familie)namen er bestaan/beschikbaar zijn van slaafgemaakten en wat de mogelijkheden zijn om deze registers en overzichten historisch verantwoord aan te vullen. Dat doen we graag in samenwerking met de experts in dit domein.

Eind mei, begin juni organiseren we drie expertmeetings over de mogelijkheden binnen de Surinaamse, de Caribische, de Indische context (waarin ook de context van handel in slaafgemaakten meegenomen wordt). We nodigen daar steeds een gevarieerd gezelschap van relevante historici, genealogen, archivariissen, conservatoren bij musea, erfgoedbeheerders en andere deskundigen voor uit.

U bent een van hen en we hopen dat u uw kennis en expertise met ons en de andere aanwezigen zult willen delen. Het is onze ervaring dat 'twee meer weten dan één', en dat er in de setting van een expertmeeting met verschillende expertises ook nieuwe en verrassende inzichten naar voren komen. De kruisbestuiving van de verschillende disciplines levert altijd veel op.

U wordt vriendelijk verzocht om uw beschikbaarheid zo spoedig mogelijk op te geven. Zodat wij het juiste gezelschap bij de juiste meeting kunnen matchen. Er zijn vijf data beschikbaar in de datumprikker voor uiteindelijk drie meeting.

Eind juni houden we nog een overkoepelend focusgroep waarvoor u indien relevant apart wordt aangeschreven.

Voor ZZP-ers en vrijwilligers met expertise hebben wij een vacatievergoeding voor deelname aan de expertmeetings.

Tot slot U krijgt als bijlage in deze mail de aankondiging van dit onderzoek door onze opdrachtgever het WODC.

Doet u mee? Dat zouden wij zeer waarderen, uw inbreng mag niet ontbreken! Heeft u naar aanleiding van deze mail nog vragen of suggesties voor anderen die wij kunnen benaderen schroom dan niet om ons daarvan in kennis te stellen. We hebben al een hele lijst, maar voor goede experts is er altijd plaats.

Hartelijke groeten,

Rachel Meijers en Marian van der Klein

Senior-Onderzoeker

Voorafgaand aan de expertmeetings hebben we met 7 sleutelexperts digitale of telefonische interviews gehouden over de inhoud en over mogelijke aanvullende experts. En met 23 experts hebben we over deze zaken gecorrespondeerd via de mail. Via deze wegen zijn we tot een grote groep van experts gekomen die we in interviews, expertmeetings en een focusgroep hebben kunnen raadplegen (zie bijlage 2). Een aantal mensen (zeven) gaf aan vanwege drukte niet te kunnen deelnemen. In circa zes reacties klonken twijfels over de verkenning door. Het ging dan om ethische bezwaren tegen 'lijstenmakerij', bedenkingen over het nut of de doelgroep van de exercitie ("mensen die last hebben van hun naam, moeten daar sowieso van af kunnen, daar is geen verkenning van registers voor nodig"), of bedenkingen over of slavernij/manumissie/emancipatieregisters (als koloniale bronnen) als basis voor de mogelijkheid tot actuele naamswijziging.

De experts die wilden deelnemen aan de expertmeetings en de focusgroep hebben we vervolgens uitgenodigd voor de bijeenkomst waar ze uit de aard van hun kennis en expertise het best bij pasten: respectievelijk de context van Suriname, de Nederlandse Antillen, de context van Nederlandse Indië en

het voormalig octrooigebied van de VOC of de overkoepelende context van de focusgroep. De meeste experts zijn op deze manier in de expertmeeting van hun voorkeur terecht gekomen. Met een aantal experts hebben we buiten de expertmeetings om gecorrespondeerd en een aantal experts is vanwege agenda technische redenen aangehaakt bij een net iets andere context dan in beginsel voorzien. Op deze manier hebben we circa 40 relevante experts uit wetenschap, archiefwereld, genealogie, museale en erfgoedwereld, en andere deskundigen op het gebied van namen en/of het slavernijverleden van Nederland in dit onderzoek kunnen spreken (zie ook Bijlage 2).

Bijlage 2 Geraadpleegde experts in expertmeetings, interviews en focusgroep

- Prof. dr. R. M. Allen, cultureel antropoloog, Universiteit van Curaçao
- Dr. L. Alofs, historicus, Universiteit van Aruba
- P. Bol, genealoog, Stichting voor Surinaamse Genealogie
- P. Bouman, coördinator Indisch netwerk en Stichting Pelita
- P. Bouva, maker podcast *De plantage van onze voorouders* (i.s.m Maartje Duin)
- Drs. L. de Bruijn, historicus, redacteur tijdschrift GEN van Centrum voor familiegeschiedenis (CBG)
- Dr. E. Captain, historicus, senior onderzoeker KITLV
- E. Croes, historicus, Nationaal Archief Aruba
- Drs. A. Doek, historicus, Algemeen Rijksarchivaris, Nationaal Archief
- W. Flores, MA, curator Caribische cultuur en koloniale geschiedenis, Nationaal Museum van Wereldculturen
- Dr. M. Fornerod, genealoog, Indische Genealogische Vereniging (IGV)
- Dr. C. van Galen, historicus, Radboud Universiteit Nijmegen
- Drs. R. Habiboe, historicus, Centrum voor familiegeschiedenis (CBG)
- Drs. R. Hernandez, historicus, Historisch Archief Aruba
- Prof. dr. R. Hoefte, hoogleraar Surinaams geschiedenis vanaf 1863, Universiteit van Amsterdam
- Drs. O. ten Hove, historicus, mede-auteur database emancipatieregisters Suriname
- Prof. dr. C. Jeurgens, archiefwetenschapper, Universiteit van Amsterdam
- Drs. Y. Kopyn, historicus, zelfstandig onderzoeker
- Prof. dr. H. Lamur, emeritus hoogleraar culturele antropologie, Universiteit van Amsterdam
- Drs. J. van Langen, historicus, Nationaal Archief
- L. Leonora, MA, historicus, Mongui Maduro Foundation
- Dr. V. van de Loo, zelfstandig onderzoeker, boek over KNIL
- Prof. dr. G.A. Mak, bijzonder hoogleraar Universiteit van Amsterdam
- C. McLeod, *Neerlandica*, auteur van historische romans als *Hoe duur was de suiker?* (1987)
- L. Nooitmeer Msc, voorzitter Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden en Erfenis (NiNsee)
- Prof. dr. G. Oostindie historicus, Universiteit Leiden
- Prof. dr. J. Roitman, historicus, Vrije Universiteit Amsterdam
- Dr. M. van Rossum, historicus, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)
- Dr. A. Schrikker, historicus, Universiteit Leiden
- Drs. M. Scriwanek, historicus, Nationaal Archief Curaçao
- Drs. D. Stam, historicus, Mapping Slavery
- Prof. dr. A. van Stipriaan, historicus, Erasmus Universiteit
- Dr. M. Stoutjesdijk, historicus, PThU
- Drs. R. Straatman, genealoog, RHCL en CBG
- J.J. Vrij, genealoog, Stichting voor Surinaamse Genealogie (SSG)
- Drs. P. Westerkamp, curator Zuidoost-Azië, Nationaal Museum van Wereldculturen
- Drs. N. Wigard, historicus, Moluks Historisch Museum
- Dr. P. de Zwart, historicus, Wageningen University & Research

Bijlage 3 Samenstelling begeleidingscommissie

Het WODC stelde bij deze verkenning een begeleidingscommissie samen die bestond uit:

- Mr. dr. H.K. Fernandes Mendes (lid Adviesraad Migratie, voorzitter)
- Dr. E.S.J. Captain (Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde)
- Dr. H.J.P. Delea (Universiteit van Amsterdam)
- Mr. M.L.H. Gelauff (Ministerie van Justitie en Veiligheid)
- Dr. F.W. Beijgaard (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum)

De begeleidingscommissie heeft de onafhankelijkheid en de kwaliteit van de verkenning gewaarborgd. In overleg met de begeleidingscommissie is de derde onderzoeksvraag toegevoegd.

Summary

Exploring the basis for name changes linked to Dutch slavery

Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

on behalf of the Dutch Ministry of Justice and Security Research and Documentation Centre

(Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum -WODC)

The Research Questions

This exploration attempts to answer the following three research questions:

1. Are there any (recognized) records or lists of surnames historically related to Dutch slavery in Surinam, the former Dutch Antilles, and the former Dutch East Indies?

If so, the following subquestions apply:

- 1a. Which records or lists exist and where are they kept?
- 1b. How complete and historically reliable are they?
- 1c. Which surnames in these records and lists are historically linked to slavery?
- 1d. What, precisely, is the link between these names and slavery?

If there is no (recognized) record or list for a particular geographical or historical context, the second research question applies:

2. Is it possible to reconstruct a list of surnames related to Dutch slavery with the help of experts and sources in these geographical/historical contexts?

Subquestions related to this question are:

- 2a. If so, what would be the best method to produce such a list?
- 2b. What problems would likely be encountered when compiling such a list?
- 2c. Approximately how many surnames are likely to make up the list in a particular context?
- 2d. What, precisely, is the link between these names and slavery?

3. How suitable are the available records (for each context and overall) as a basis for name change requests on the grounds of the surnames' link to slavery?

- 3a. What technical factors do experts see as relevant to the lists and records' suitability?
- 3b. What societal considerations are a factor in the lists and records' suitability, according to experts?

Methodology

This study was carried out by the Verwey-Jonker Instituut, which has no previous track record of studying surnames and slavery. For this exploration, we have consulted:

- The available literature and the records named in the literature.
- The relevant websites and underlying databases at the National Archives of the Netherlands, Surinam and Curaçao.
- Renowned historians, genealogists, archivists, museum curators, heritage managers and other experts in the history of Dutch slavery.

The experts were approached via email and shared their knowledge in two ways:

- Live (partly online) in expert meetings on the three historical/geographical contexts: Surinam, the (former) Dutch Antilles, and the (former) Dutch East Indies.
- Online, through interviews and correspondence (Appendix 1 details our method of finding and selecting experts).

This exploration contains the input of some 90 specialised experts in total, 40 of whom took part in expert meetings and focus groups. In addition, we discussed our (interim) findings with the supervisory committee on several occasions.

Answering the Questions

Answer to Research Question No. 1

This exploration has made clear that there are at least fifteen recognized and historically reliable records and lists in which surnames related to Dutch slavery have been recorded. Some of these are on paper, others have been digitized. These registers cover Surinam (the most completely documented records) and the former Dutch Antilles (about two thirds complete; covering Aruba, Bonaire and Curaçao in particular), while there are none for the former Dutch East Indies.

The available registers list individuals. In other words, they do not provide an overview of surnames, but specify individuals and families that were at some point enslaved or freed. What these records have in common is that all of them are based on sources stemming from the colonial era, that is, they are 'slave registers', manumission registers and emancipation registers. The manumission registers contain names of people who were freed before the

Dutch abolition in 1863. Every available record is organized according to its administrative, historical and geographical context (collective districts, island, city, colonial territory, denomination).

The relationship between the surnames that appear in the available records and slavery is consistently the same: surnames were assigned to enslaved people (not chosen by them) when the enslaved were freed—in most cases, at the time of the 1863 emancipation—and the assignment itself bore the hallmarks of the colonial inequality of power. Altogether, the records are estimated to contain the names of 72,000 to 98,000 individuals, but we do not know how many surnames they include. Surinam's emancipation register contains 34,000 individuals and at least 10,000 surnames. The largest collection can be found here: *Suriname en de Nederlandse Antillen: Vrijverklaarde slaafgemaakten (Emancipatie 1863)* <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/suriname-en-de-nederlandse-antillen-vrijverklaarde-slaafgemaakten>

In Surinam and the Dutch Antilles, most surnames assigned upon emancipation were the names of either plantations or Dutch towns and villages without the preposition 'van', inversions of geographical names, names of female ancestors, or odd or demeaning names. Examples include *Weltevreden* (plantation), *Vianen* (place name without 'van'), *Madretsma* and *Neslo* (inversions of Amsterdam and Olsen), *Martina* (female ancestor), *IJzel* and *Chocolaad* (odd or demeaning; these translate as 'Black Ice' and 'Chocolate'). In all cases, the new family names maintained the distinction between formerly enslaved people and other citizens of the kingdom of the Netherlands. At the time of the emancipation, this distinction was visible and recognizable to all involved.

None of the available records are 100% complete, nor can they be completed in the scientific sense of the word. Some people and groups will always remain unrecorded, such as enslaved people who migrated and therefore disappeared from the Dutch colonial records. Particularly in the Antilles, people often moved, or were forced to move, from one location to another in the Caribbean and between the islands and mainland South America. As a result, many ended up in the territory of another colonial power.

Answer to Research Question No. 2

In order to supplement the emancipation and manumission records pertaining to the Dutch Antillean context, the records of Saba and St. Martin would need to be recovered; the paper records of St. Eustatius and Aruba would need to be digitized; and the surnames of enslaved families would have to be selected from the secondary source (website) concerning Bonaire's families. For Curaçao, the existing records would ideally be supplemented with the island regions that are currently missing because of a fire in the archives.

In the context of Surinam before 1832, the Moravian Church's Registry of Baptisms, Marriages and Deaths (Lamur et al.) might provide some additional names. In the Dutch Antillean context, the same might apply to the records kept by the Catholic and Methodist Churches. The Methodists were influential on St. Martin. These church records can provide information about family relations, which is important in the context of Dutch slavery where especially the paternity of enslaved men was not recognized for a long time. However, it will not be possible to distil a single, supplementary list of surnames from these church records.

It stands to reason that surnames that come to light from these records and supplementary sources from other territories will bear the same type of relationship to slavery as the names already on record. Unlocking additional sources is certain to be a laborious and lengthy process.

In the context of the former Dutch East Indies, we conclude that the church records of the predecessors of the Dutch Protestant Church in that region probably contain too few references to slavery to be of use.

The foreseeable obstacles to generating more complete lists of names are:

- Not all necessary sources have been kept and archived.
- In some contexts, the archives are inaccessible.
- Insufficient insight into corruptions and misspellings made by colonial rulers or enslaved people over the course of time.
- The time-consuming triangulation of various sources (church and government administrative records) needed to create a clear overview.
- The intrinsic incompleteness of all sources: slave registers, manumission registers, emancipation registers and church records are never entirely exhaustive; there are always individuals and groups that are *not* recorded.

Answer to Research Question No. 3

The records that are available now can be used to determine whether there is a connection between a surname and slavery: all the names in the records named in this report (Chapters 3, 4 and 5) have been assigned to enslaved people. However, the available records cannot be used to exclude certain names from a request for change. The absence of certain names from the records does not prove the lack of a connection to slavery. Names might be absent due to a lack of (accessible) historical sources or to the lack of reference to a particular group of people in the Dutch sources. On scientific grounds, the existing records can serve as a basis to recognize the claims made by descendants of enslaved people who apply for a name change, but cannot be used to dismiss such claims.

The main technical constraint on the suitability of records is the fact there is not just one record available, but fifteen of them, based on sources from widely varying contexts. It would be technically complicated and ahistorical to (strive to) consolidate these into one database. In addition, the migration of enslaved people poses a technical problem, as does the presence of other colonial powers in the territories where the Dutch government and Dutch owners operated. Descendants of enslaved people who now live in the Netherlands, Surinam or the Antilles may have received their name from another colonial power (such

as Great Britain or France). The available records pertaining to Dutch slavery do not include the names assigned to enslaved people by other colonial powers.

Moreover, another technical factor in the suitability of the existing records is the misspelling and corruption of names, whether deliberate or inadvertent. Many names have been corrupted over the course of time. It is also unclear how officials in Surinam dealt with the names of forced and voluntary migrant labourers from India and the former Dutch East Indies who were shipped to Surinam after the 1863 abolition of slavery.

The societal considerations with respect to suitability are mainly ethical concerns and address the disparity in availability of source material. If the records became the touchstone for determining who would be granted a (free) name change, then anyone with a name not included in these records would stand less chance of having their claim recognized. In practice, this would mean that someone whose ancestors were enslaved in Surinam would be able to prove this much more readily than a descendant of enslaved people from the former Dutch Antilles. This is clearly unfair, given the fact that the latter can have a surname just as loaded and can have an equally valid reason to request a name change. From context to context, there are disparities in the availability of historically reliable proof of the link between surnames and slavery.

The second societal consideration pertains to the wider context of how the Netherlands deals with the history of slavery in general. In the various meetings we organized in connection with this study, participants underscored how important it is to validate all the work that ~~was~~ is being done to make the source material accessible. They argued that this is necessary not only for the purpose of expanding and supplementing existing records, but also to provide the descendants of enslaved people in the Netherlands with better access to their own family history.

The third societal consideration is focused not on the records, but rather on the human dimension and descendants' individual well-being. In the colonial past, enslaved people did not have the freedom to choose their own name. Many experts argue that the Dutch state should now be generous in granting people the opportunity to change their name at no cost. That generosity should not hinge upon colonial sources. Indeed, reusing those sources as a criterion may be considered objectionable. A more acceptable basis for determining the validity of name change requests on the grounds of a name's link to slavery could be the applicant's perceived need for this, combined with proof of an ancestor's domicile in a former Dutch colony. From our contacts with the Surinamese, Antillean, Dutch East Indies and Indonesian communities in the Netherlands, we have learned that the current requirement to provide evidence of psychological distress is experienced as grievous.

COLOFON

Opdrachtgever	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Auteurs	Dr. M. van der Klein R. Meijers, MSc Dr. O. de Zwart
Met medewerking van	Dr. M.M.J. Stavenuiter
Foto omslag	ANP - fotograaf Berlinda van Dam
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-196-0

© 2022; Verwey-Jonker Instituut. Auteursrechten voorbehouden. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Verwey-Jonker Instituut.